

Seksualni delikti na štetu djece

Golomejić, Katarina

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:158:890364>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad
Seksualni delikti na štetu djece

Katarina Golomejić

Zagreb, rujan 2020. godine

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad
Seksualni delikti na štetu djece

Ime i prezime studentice:

Katarina Golomejić

Ime i prezime mentorice:

prof. dr. sc. Irma Kovčo Vukadin

Zagreb, rujan 2020. godine

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad Seksualni delikti na štetu djece i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Katarina Golomejić

Mjesto i datum: Zagreb, rujan 2020.

Seksualni delikti na štetu djece

Katarina Golomejić

Prof. dr. sc. Irma Kovčo Vukadin

Socijalna pedagogija / Djeca i mladi

Sažetak

Seksualno nasilje nad djecom je globalni problem, ali svejedno spada u jedne od najmanje prijavljivanih oblika nasilja te je obilježeno visokom proporcijom tamne brojke. Cilj ovog rada je pregled aktualne konceptualizacije različitih pojava oblika seksualne viktimizacije djece, stjecanje uvida u opseg seksualne viktimizacije djece, obilježja počinitelja i žrtava, kao i aktualne opcije sankcioniranja počinitelja i zaštite žrtava. Posebna pozornost posvećena je pregledu spoznaja istraživanja provedenih na temelju sekundarnih podataka u Hrvatskoj i inozemstvu. Postoji puno različitih definicija seksualnog nasilja nad djecom, a neke od ključnih su definirane Lanzarotskom konvencijom te su implementirane i u hrvatsko zakonodavstvo. Prema terminološkim smjernicama pojam „seksualno nasilje“ se koristi kao krovni pojam u ovom području. Iako je teško govoriti o stvarnom opsegu seksualnog nasilja, procjenjuje se da je jedno od petoro djece seksualno viktimizirano u životu. Obilježja žrtvi su heterogena, a dostupni podaci ukazuju da seksualno nasilje češće doživljavaju djevojčice nego dječaci, dok posljedice viktimizacije mogu biti kratkoročne i dugoročne. Počinitelji su uglavnom muškarci koji su otprije poznati djeci žrtvama. Seksualni delikti spadaju u najteža kaznena djela, a najčešća kazna koja se izriče počiniteljima je kazna zatvora. U nekim državama postoji kazna doživotnog zatvora kao i kirurška te kemijska kastracija. U kaznenopravnom postupku se prema žrtvama nužno odnositi s posebnim oprezom kako ne bi došlo do sekundarne viktimizacije žrtve. Prikazano je ukupno sedam istraživanja provedenih na temelju sekundarnih podataka, od kojih su četiri inozemna i tri hrvatska. Komparacija rezultata otežana je zbog različitih definicija istraživanih pojava te različitih zakonodavstava te su radovi prikazani zasebno. Rezultati prikazanih istraživanja se uglavnom slažu s općim zaključcima u području seksualnih delikata na štetu djece kada se govori o spolu počinitelja i žrtve, odnosu između počinitelja i žrtve, te mjestu počinjenja kaznenog djela. Potrebni su daljnji naponi stručnjaka, znanstvenika i političara kako bi se maksimalno zaštitila djeca od različitih oblika seksualne viktimizacije.

Ključne riječi: seksualni delikti na štetu djece, sekundarni podaci

Sexual offences against children

Katarina Golomejić

Prof. dr. sc. Irma Kovčo Vukadin

Social pedagogy / Children and youth

Summary

Sexual violence against children is a global problem and yet remains one of the least reported forms of violence, characterized by a high percentage of dark numbers. The aim of this paper is to review current conceptualizations and various forms of sexual victimization of children, gain insight into the scope of sexual victimization of children, characteristics of both perpetrators and victims, as well as the current options for sanctioning perpetrators and protection of victims. Special attention is paid to the review of research findings conducted on the basis of secondary data in Croatia and abroad. There are many different definitions of sexual violence against children, while some of the key words implemented in Croatian legislation are defined by the Lanzarote Convention. According to terminological guidelines, the term "sexual violence" is used as an umbrella term in this area. Although it is difficult to talk about the actual extent of sexual violence, it is estimated that one in five children is sexually victimized during their childhood. Victims' characteristics are heterogeneous and available data indicates that sexual violence is more often experienced by girls when compared to boys, while the consequences of victimization can be short-term and long-term. The perpetrators are mostly men who are already known to the child victims. Sexual offences are among the most serious crimes, and the most common legal punishment is imprisonment. In some countries, legal sentences also include life imprisonment, as well as surgical and chemical castration. In criminal proceedings, victims are treated with special care in order to avoid secondary victimization. A total of seven studies conducted on the basis of secondary data are presented, four of which are foreign and three of which are conducted in Croatia. Comparing the results is especially difficult due to different definitions of this research phenomena and different legislation frameworks. Therefore, each study is presented separately. The results of the presented studies mostly align with the general conclusions in the field of sexual violence against children, specifically the sex of the perpetrator and victim, the relationship between the perpetrator and victim, and the place where the crime is committed. Further efforts by experts, researchers and politicians are needed to fully protect children from various forms of sexual victimization.

Key words: sexual offences against children, secondary data

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. SEKSUALNI DELIKTI NA ŠTETU DJECE.....	2
2.1. Definiranje pojmova i pojavni oblici.....	2
2.2. Opseg seksualne viktimizacije djece	7
2.3. Obilježja počinitelja.....	12
2.4. Obilježja žrtava.....	16
2.5. Kažnjavanje počinitelja	19
2.6. Zaštita žrtava.....	27
3. PREGLED SPOZNAJA ISTRAŽIVANJA PROVEDENIH NA TEMELJU SEKUNDARNIH PODATAKA	31
4. ZAKLJUČAK	46
5. LITERATURA.....	50

1. UVOD

Seksualno nasilje na štetu djece je globalni problem, a pojavljuje se svuda, u različitim državama i kulturama. Bez obzira na opseg ovog problema, seksualno nasilje još uvijek spada u najmanje prijavljivane oblike nasilja te je samim time obilježeno visokom proporcijom tamne brojke. Razvojem suvremene tehnologije pojavljuju se i novi pojava oblici seksualnog nasilja pa je sukladno tome problem neprijavlivanja dodatno otežan. Ipak, niz dokumenata i međunarodnih pravnih okvira ukazuje na usmjerenost i odlučnost u suzbijanju i prevenciji seksualnog nasilja nad djecom. Konvencija o pravima djeteta je jedan od najvažnijih dokumenata u zaštiti temeljnih prava i sloboda djece na svjetskoj razini, a sadrži univerzalne standarde koje svaka država stranka, pa tako i Hrvatska, mora jamčiti svakome djetetu. Osim navedene Konvencije, bitno je istaknuti Konvenciju Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja, Direktivu 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća Europe o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela, Direktivu 2011/93/EU o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije. Svi navedeni dokumenti služe poboljšanju zaštite žrtava, a očituju i napore u suzbijanju i prevenciji seksualnog nasilja. Usklađivanjem hrvatskog zakonodavstva s međunarodnim smjernicama i dokumentima, Hrvatska je kao članica Europske Unije pokazala napore i posvećenost u zaštiti djece od svih oblika nasilja, što uključuje i seksualno nasilje.

Cilj ovog rada je pregled aktualne konceptualizacije različitih pojava oblika seksualne viktimizacije djece, stjecanje uvida u opseg seksualne viktimizacije djece, obilježja počinitelja i žrtava, kao i aktualne opcije sankcioniranja počinitelja i zaštite žrtava. Posebna pozornost posvećena je pregledu spoznaja istraživanja provedenih na temelju sekundarnih podataka u Hrvatskoj i inozemstvu.

2. SEKSUALNI DELIKTI NA ŠTETU DJECE

2.1. Definiranje pojmova i pojavni oblici

Seksualno nasilje je široko definirano i obuhvaća niz ponašanja na svom kontinuumu. Ono obuhvaća bilo kakav seksualni čin ili pokušaj ostvarivanja istog, neželjene seksualne komentare ili prijedlog upućen osobi protiv same osobe i njene seksualnosti. Karakteristična je uporaba sile, a može ga počinuti bilo koja osoba bez obzira na vezu sa žrtvom i u bilo kojem okruženju (WHO, 2002). Takva definicija nije primjenjiva u pravne svrhe, ali je najobuhvatnija te naglašava osnovne dimenzije problema (Radna skupina za izradu analize i plana djelovanja za suzbijanje svih oblika nasilja nad ženama Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH, 2014).

Seksualno nasilje nad djecom ima svoje specifičnosti, a za početak je vrlo važno definirati pojam djeteta. Konvencija Vijeća Eurpe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja (2007), poznatija kao Lanzarotska konvencija (u daljnjem tekstu: Lanzarotska konvencija), koristi uvriježenu definiciju Konvencije o pravima djeteta, po kojoj je dijete svaka osoba mlađa od 18 godina. U Hrvatskoj se također koristi konvencijski pojam djeteta kao osobe mlađe od 18 godina, no u smislu kaznenopravne odgovornosti i zaštite djece postoje specifične podkategorije. Prema Zakonu o sudovima za mladež (NN 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19), dijete je osoba mlađa od 14 godina, odnosno do tada nije kazneno odgovorna, a punoljetnost stječe s navršениh 18 godina. U smislu kaznenopravne odgovornosti se koristi pojam maloljetnik u dvije kategorije, pa je tako mlađi maloljetnik od 14 do 16 godina, stariji maloljetnik od 16 do 18 godina, dok je mlađi punoljetnik od 18 do 21 godine. Kazneni zakon iz 2011. godine prvi puta uvodi konvencijski pojam djeteta te u skladu s Lanzarotskom konvencijom uvodi posebnu skupinu kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece, unutar koje djeca mlađa od 15 godina predstavljaju posebno zaštićenu skupinu. Isto tako, maloljetnik može dati pristanak na seksualni odnos od navršene 15-te godine života (KZ, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 162/19).

Ne postoji jedinstvena definicija seksualnog zlostavljanja (Bilić i sur, 2012; prema Odeljan 2018). Isprepliću se medicinske, pravne i znanstvene što dovodi do što težeg razumijevanja ovog fenomena (Odeljan, 2018). Neke od ključnih definicija seksualnog zlostavljanja djece su definirane u relevantnim dokumentima Svjetske zdravstvene organizacije te Lanzarotskom konvencijom, a one su implementirane i u hrvatsko kazneno zakonodavstvo.

Svjetska zdravstvena organizacija seksualno zlostavljanje na štetu djece definira kao „uključenost djeteta u seksualne aktivnosti koje ono u potpunosti ne razumije te nije u mogućnosti dati informirani pristanak, ili za koje dijete nije razvojno pripremljeno da bi dalo pristanak, ili krši zakone ili društvene tabue“. Počinitelji mogu biti odrasli, ali i druga djeca koja su zbog svoje dobi ili stupnja razvoja, u položaju odgovornosti, povjerenja ili moći nad žrtvom. Uključuje sljedeća djela, ali nije ograničeno samo na njih: nagovaranje ili prisiljavanje djeteta na bilo kakvu nezakonitu seksualnu aktivnosti, iskorištavanje djeteta u svrhu prostitucije ili drugih nezakonitih seksualnih radnji te iskorištavanje djece u pornografskim sadržajima i materijalima (WHO, 2003).

Glavni ciljevi Lanzarotske konvencije (2007) su spriječiti i suzbiti seksualno iskorištavanje i zlostavljanje djece, kao i zaštita prava djece žrtava. Zbog zabrinjavajućih razmjera problema, ovom Konvencijom se ističe i potreba međunarodne suradnje u suzbijanju seksualnog nasilja nad djecom, a ne samo promicanje na nacionalnoj razini. Seksualno zlostavljanje djece je definirano člankom 18. koje navodi da je seksualno zlostavljanje:

- a) Sudjelovanje u seksualnim aktivnostima s djetetom koje je, sukladno relevantnim odredbama nacionalnog prava, mlađe od zakonske dobi za seksualne aktivnosti;
- b) sudjelovanje u seksualnim aktivnostima s djetetom u kojima se koristi prisila, sila ili prijetnja ili se zlorabljuje priznati položaj povjerenja, autoriteta ili utjecaja nad djetetom, uključujući obitelj. Također, podrazumijeva zlorabljavanje posebno ranjive skupine djeteta, posebno uslijed mentalne ili fizičke invalidnosti ili situacije ovisnosti.

Promjene u Kaznenom zakonu koje se odnose na seksualne delikte su se dogodile u nekoliko navrata. Kazneni zakon koji je bio na snazi od 1.1.1998. do 31.12.2012. je kaznena djela prepoznao u Glavi XIV., Kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa gdje su nabrojana sljedeća kaznena djela: Silovanje (čl.188.), Spolni odnošaj s nemoćnom osobom (čl.189.), Prisila na spolni odnošaj (čl.190.), Spolni odnošaj zlorabom položaja (čl.191.), Spolni odnošaj s djetetom (čl.192.), Bludne radnje (čl.193.), Zadovoljenje pohote pred djetetom ili maloljetnom osobom (čl.194.), Podvođenje (čl.195.), Iskorištavanje djece ili maloljetnih osoba za pornografiju (čl.196.), Upoznavanje djece s pornografijom (čl.197.), Rodoskvruće (čl.198.).

Kaznenopravna zaštita seksualnog integriteta djece bila je definirana na tri načina: (1) kaznenopravna zaštita seksualnog integriteta djece u dobi do 14 godina, (2) kaznenopravna

zaštita djece do 18 godina te (3) predviđanje težeg sankcioniranja počinitelja koji su kazneno djelo iz skupine tzv. općih seksualnih delikata počinili na štetu djece.

Stupanjem na snagu novog Kaznenog zakona 2013. godine, dogodile su se značajne promjene. Reformirana su djela spolnog iskorištavanja djece tako što je za djela zlostavljanja i iskorištavanja djece proširena inkriminacija te su propisane povećane kazne zatvora za počinitelje. Seksualni delikti su raspoređeni u dvije Glave. Glava XVI. Kaznena djela protiv spolne slobode, sadrži samo šest kaznena djela:

- Spolni odnošaj bez pristanka (čl. 152.),
- Silovanje (čl. 153.),
- Teška kaznena djela protiv spolne slobode (čl. 154.),
- Bludne radnje (čl.155.),
- Spolno uznemiravanje (čl.156.),
- Prostitucija (čl.157.).

Glava XVII. je tako postala posvećena isključivo seksualnim deliktima na štetu djece - kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta. Nabrojana su sljedeća kaznena djela:

- Spolna zlouporaba djeteta mlađeg od petnaest godina (čl. 158.),
- Spolna zloupotreba djeteta starijeg od petnaest godina (čl. 159.),
- Zadovoljenje pohote pred djetetom mlađim od petnaest godina (čl.160.),
- Mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba (čl.161.),
- Podvođenje djeteta (čl. 162.),
- Iskorištavanje djece za pornografiju (čl. 163.),
- Iskorištavanje djece za pornografske predstave (čl. 164.),
- Upoznavanje djece s pornografijom (čl. 165.),
- Teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta (čl. 166.).

Važna promjena je također podizanje dobne granice za slobodno stupanje u spolne odnose sa 14 na 15 godina. Isključuje se postojanje kaznenog dijela ako razlika između dvije osobe nije veća od četiri godine, kako bi se izbjeglo kriminaliziranje spolnog odnosa među mladima. Nadalje, omogućuje se kažnjavanje za otklonjivu zabludu kada se radi o dobi djeteta (Ministarstvo pravosuđa, 2011).

Zakonom o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona (NN 126/2019) se nisu dogodile velike promjene u Kaznenom zakonu u odnosu na zaštitu seksualnog integriteta djeteta, ali se dogodila

jedna značajna promjena u skupini „općih“ seksualnih delikata- brisan je članak 152. pa od siječnja 2020. kazneno djelo Spolni odnošaj bez pristanka više ne postoji.

Seksualno zlostavljanje djece se najšire može podijeliti u dvije skupine:

- **Kontaktno seksualno zlostavljanje** predstavlja oblike zlostavljanja koji su vezani uz penetracije, ali i slučajeve u kojima počinitelj ima drugi fizički kontakt sa žrtvom
- **Nekontaktno seksualno zlostavljanje** predstavlja sve ostale oblike u kojima počinitelj fizički ne dodiruje žrtvu. Uključuje vrbovanje, iskorištavanje djeteta za pornografiju i pornografske predstave, upoznavanje djeteta s pornografijom te pokazivanje putem interneta, seksualno iskorištavanje za zaradu i slično (Odeljan, 2018).

Pojavni oblici seksualnog zlostavljanja su se mijenjali kroz povijest, no ono je bilo prisutno neovisno o razdoblju i kulturi, varirajući u svom intenzitetu i obliku (Bilić i sur, 2012; prema Odeljan 2018).

Unatoč postojanju brojnih pravnih definicija, zbog različitog korištenja pojmova iz područja seksualne viktimizacije, napravljen je svojevrsan rječnik, odnosno međunarodne smjernice za korištenje terminologije. U smjernicama se preporuča da se „seksualno nasilje“ koristi kao krovni pojam (IWGSEC, 2016). Odeljan (2018) navodi kako seksualno nasilje nad djecom obuhvaća seksualno uznemiravanje, seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece.

Seksualno uznemiravanje obuhvaća neželjena spolna ponašanja koja nužno ne uključuju fizički dodir, a jedno je od najčešćih oblika seksualnog nasilja. Ono uključuje svako verbalno, neverbalno ili fizičko ponašanje seksualne naravi kojima je cilj povreda dostojanstva osobe, a kod žrtve uzrokuju strah i stvara se neprijateljsko, ponižavajuće ili uvrjedljivo okruženje za žrtvu (Odeljan, 2018). Najčešći oblici seksualnog uznemiravanja su neželjene seksualne primjedbe i verbalni prijedlozi, neprikladna pažnja, fizički dodiri, seksističke, uvredljive i diskriminirajuće primjedbe i šale i drugo (Radna skupina za izradu analize i plana djelovanja za suzbijanje svih oblika nasilja nad ženama Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH, 2014). Iako je jedan od najčešćih oblika seksualnog nasilja, također se najlakše tolerira i za njega većina zakonodavstava nema mehanizam sankcioniranja¹.

Seksualno zlostavljanje obuhvaća širok spektar seksualnog nasilja koji su teži od seksualnog uznemiravanja, a zadiru u djetetovu seksualnost ili narušavaju spolni integritet djeteta koje nije

¹ <http://zenskasoba.hr/hr/podrucja-rada/seksualno-nasilje/oblici-seksualnog-nasilja/>

navršilo zakonsku dob za spolnu aktivnost, odnosno stupanje u spolne odnose s djetetom, bilo uz primjenu prisile, obmane ili prijevare, uz zlouporabu svojih ovlasti, iskorištavanja teškog položaja ili odnosa zavisnosti djeteta o počinitelju. Uključuje i odnose unutar obitelji, ali nije ograničeno samo na njih (Odeljan, 2018).

Seksualno iskorištavanje djece „oblik je seksualnog zlostavljanja tijekom kojeg žrtva pristaje sudjelovati u seksualnim aktivnostima u zamjenu za neke poklone, privilegije, obećanja, koja može dobiti od treće osobe, počinitelja ili drugog djeteta“ (Odeljan, 2018:32).

Kao važnu razliku među pojmovima, važno je istaknuti element razmjene, koja seksualno iskorištavanje razlikuje od drugih oblika zlostavljanja (Odeljan, 2018). S druge strane, može doći do preklapanja pojmova, u smislu da seksualno zlostavljanje može uključivati neku vrstu koristi za dijete, odnosno razmjenu, primjerice u obliku darova ili pažnje za dobivanje povjerenja djeteta. Pojam iskorištavanja se tako može iskoristiti na sve žrtve nasilja nad djecom, jer se iskorištava posebna ranjivost djece (IWGSEC, 2016).

Kao povezane pojmove uz seksualno nasilje nad djecom i specifične pojavne oblike u terminološkim smjernicama (IWGSEC, 2016) navodi se još incest, silovanje, kao i online seksualno iskorištavanje i zlostavljanje djece:

Incest je seksualna aktivnost između dvije osobe koje su obiteljski povezane. Primjerice, to mogu biti braća i sestre, ili roditelj i dijete. Ukoliko incest uključuje dijete, radi se o seksualnom nasilju. Neka zakonodavstva incest prepoznaju samo ukoliko postoji krvna veza, dok su neki proširili definiciju te također uključuje članove obitelji koji ne moraju biti povezani krvnim srodstvom, kao što su očuh, pomajka, polubrat i polusestra.

Silovanje djeteta je seksualna aktivnost u kojemu se dijete prisiljava na seksualni čin protiv njegove volje. Neka zakonodavstva prepoznaju silovanje samo kada se radi o ženskoj osobi, stoga je važno pojam koristiti u rodno neutralnom obliku, kako bi se izbjegla diskriminacija na temelju spola.

Online seksualno zlostavljanje djece je bilo koji oblik seksualnog zlostavljanja koje je povezano s online okruženjem, odnosno internetom. To mogu biti snimljeni zapisi seksualnog zlostavljanja, dok svako novo pregledavanje ili dijeljene takvih materijala svaki puta ponovno viktimiziraju žrtvu (IWGSEC, 2016). Također, uključuje svaki neželjeni seksualni komentar koji je izrečen u elektroničkom obliku, a počinitelji mogu biti poznati i nepoznati djetetu. Ovakva vrsta seksualnog zlostavljanja može služiti i kao sredstvo kojim će počinitelj lakše doći

do svojih žrtava u stvarnom svijetu, a može biti i samo dio zlostavljanja koje se odvija online i offline (Odeljan, 2018).

Online seksualno iskorištavanje djece, slično kao i online seksualno zlostavljanje djeteta, može se odvijati offline i online. Isto tako, tehnologija može samo služiti traženju potencijalnih žrtava i prenijeti iskorištavanje u zlostavljanje u stvarnom svijetu. Obuhvaća manipuliranje, mamljenje, kao i prijetnju putem interneta (IWGSEC, 2016). U online okruženju, djecu i mlade se najčešće iskorištava za počinjenje kaznenih djela kao što su iskorištavanje djece za pornografiju, pornografske predstave, upoznavanje djece s pornografijom (Odeljan, 2018).

2.2. Opseg seksualne viktimizacije djece

Iako je seksualno nasilje prisutno u čitavom svijetu, u većini država nema dovoljno istraživanja na ovu temu. Trećina djevojaka u adolescentskoj dobi svoje prvo seksualno iskustvo opisuje kao prisilno (WHO, 2002). Ipak, teško je govoriti o učestalosti seksualnog nasilja te utvrđivanju stvarnog stanja incidencije jer je problem puno veći nego li se to može zaključiti iz službenih statistika. Velik broj slučajeva seksualnog nasilja ne bude prijavljen, tako da se o stvarnom broju počinjenih djela samo može nagađati (Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, 2019)². To postaje još izraženije kada se radi o slučajevima na štetu djece jer ponekad ni sama nisu svjesna što im se dogodilo, posebno ukoliko se radi o mlađoj djeci ili djeci s nekom vrstom invaliditeta³. Postoji mnogo studija koje su istraživale učestalost seksualnog nasilja, no pravi utjecaj i raširenost seksualnog nasilja je skriven i nepoznat jer se radi o osjetljivoj i intimnoj temi. Velik broj djece i obitelji ne prijavljuju slučajeve zbog primjerice straha, stigme društva ili nepovjerenja u sustav. Društvena tolerancija, kao i manjak svijesti o problemu, također pridonose razlozima neprijavljivanja i posljedično nepouzdanim statistikama. I dječaci i djevojčice su ranjiva skupina seksualnog nasilja, ali u usporedbi međunarodnih studija, stope seksualnog nasilja prema djevojčicama su generalno više od onih prema dječacima (Pinheiro, 2006). Podaci mnogih svjetskih istraživanja potvrđuju visoke proporcije tamne brojke. Na jedan prijavljen slučaj silovanja dolazi između 15-20 neprijavljenih slučajeva, a kada se radi o manje ozbiljnim slučajevima seksualnog nasilja, ta brojka je još viša

² <https://www.prs.hr/index.php/priopcenja-prs/2739-pravobraniteljica-za-vecernji-o-seksualnom-nasilju>

³ <https://www.coe.int/en/web/human-rights-channel/stop-child-sexual-abuse-in-sport>

(Radna skupina za izradu analize i plana djelovanja za suzbijanje svih oblika nasilja nad ženama Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH, 2014).

Svjetska zdravstvena organizacija (WHO, 2002) navodi više studija o seksualnom nasilju nad djecom. Sve veći broj studija, posebice iz podsaharske Afrike, ukazuju na to da su prva seksualna iskustva djevojčica često nepoželjna i prisilna. Primjerice, u studiji provedenoj u Cape Townu u Republici Južnoj Africi u kojoj je sudjelovalo 191 adolescentica, prosječne dobi 16,3 godina i koje su trenutno pohađale kliniku prenatalne skrbi, njih 31,9% je izjavilo da je prvo seksualno iskustvo bilo prisilno. Od 353 adolescentica iste studije koje nisu bile trudne, ali su izjednačene prema godinama, školi i mjestu prebivališta, njih 18,1% je izjavilo da je prvo seksualno iskustvo bilo prisilno. Najčešće su navodile strah od fizičkog nasilja u slučaju odbijanja seksualnog odnosa (72,1-77,9%).

Za velik broj djevojčica, škola je nažalost često mjesto gdje se događa seksualno zlostavljanje. Ekstreman slučaj nasilja dogodio se 199.1 u gradu Meru u Keniji. Ukupno 71 djevojčica je bilo silovano od strane drugih učenika, a 19 ubijeno u internatu (*eng. boarding school*) (WHO, 2002).

Drugo istraživanje, također iz Afrike, je naglasilo ulogu učitelja kao počinitelja seksualnog nasilja. U izvješću organizacije „Africa rights“ nalaze se slučajevi u kojima učitelji pokušavaju iznuditi spolne odnose s djecom u zamjenu za bolje ocjene u Demokratskoj Republici Kongo, Gani, Nigeriji, Somaliji, Južnoafričkoj republici, Sudanu, Zambiji i Zimbabveu (WHO, 2002).

Nacionalno istraživanje u Južnoafričkoj Republici je uključivalo pitanje o iskustvu silovanja prije 15 godine života. Došli su do zaključka da su učitelji odgovorni za čak 32% slučajeva silovanja djece mlađe od 15 godina. Iako mnogo istraživanja dolazi iz Afričkih država, nije u potpunosti jasno odražava li se to na veću prevalenciju seksualnog nasilja ili je problem samo puno vidljiviji nego li u ostalim dijelovima svijeta (WHO, 2002). Istraživanje u Kanadi je pokazalo kako je 23% djevojčica iskusilo seksualno uznemiravanje u školi (WHO, 2002).

U istraživanju koje je obuhvaćalo devet država Kariba (Antigva, Bahami, Barbados, Britanski Djevičanski otoci, Dominika, Grenada, Gvajana, Jamajka i Sveta Lucija), na populaciji mladih između 10 i 18 godina (N=15695), gotovo polovica (47,6%) ženskih ispitanica je izjavilo da je prvo seksualno iskustvo bilo prisilno, u usporedbi s jednom trećinom muških ispitanika (31,9%) (WHO, 2005). Istraživanje u gradu Lima u Peruu, pokazuje kako su djevojke u dobi 16-17 godina svoje prvo iskustvo okarakterizirale kao prisilno četiri puta češće nego dječaci u istoj

dobi (40% naprema 11%) (WHO, 2005). U istraživanju koje je provela Međunarodna organizacija za migracije (IOM) procjenjuje se kako je 10-15% od 2000 stranih prostitutki u Belgiji prisilno prodano iz stranih zemalja. U Italiji se procjenjuje da je 2000 prostitutki od njih 19 000-20 000 prodano iz drugih zemalja. Većina ih tih žena je mlađa od 25 godina, a velik broj ih je između 15 i 18 godina. Obično su originalno iz centralne i istočne Europe, posebice Albanije, ali i iz Kolumbije, Nigerije i Perua (WHO, 2002).

U Izvještaju o globalnom statusu o prevenciji nasilja Svjetska zdravstvena organizacija (WHO, 2014) donosi zaključke iz 133 države, među kojima se nalazi i Hrvatska, na ukupnom uzorku od 6,1 milijardu osoba koji predstavljaju 88% svjetske populacije. Životna prevalencija seksualnog nasilja nad djecom pokazuje najveću razliku među spolovima, nego što pokazuju drugi oblici nasilja (fizičko i emocionalno). Prevalencija za djevojčice iznosi 18%, dok za dječake 7,6%. U nekim afričkim državama (Kenija, Tanzanija, Swaizland, Zimbabve) stope prevalencije su puno više od globalnog prosjeka, odnosno kreću se od 28% do 38% za djevojčice, te 9% do 18% za dječake.

Prema istraživanju UNICEF-a iz 2014. godine „Hidden in Plain Sight“, otprilike 120 milijuna (otprilike 1 od 10) djevojčica u dobi do 20 godina je iskusilo silovanje ili neki drugi prisilni seksualni čin u nekom trenutku u njihovom životu (UNICEF, 2018)⁴. Također, kampanja Vijeća Europe za zaustavljanje seksualnog nasilja nad djecom pod nazivom Jedno od pet (eng. One in Five) govori kako je 1 od 5 djece u Europi žrtva nekog oblika seksualnog nasilja (VE, 2014)⁵.

Metaanaliza kojom su analizirani rezultati studija iz 22 države pokazuje kako je 7,9% dječaka i 19,2% djevojčica pretrpjelo neki oblik seksualnog nasilja prije dobi od 18 godina (Pereda, Guilera, Forns i sur., 2009).

Istraživanje koje je provela Svjetska zdravstvena organizacija (WHO, 2005) u 10 zemalja (Bangladeš, Brazil, Etiopija, Japan, Namibija, Samo, bivša Srbija i Crna Gora, Tajland te Ujedinjena Republika Tanzanija) obuhvaćalo je intervjue s više od 24 000 žena. Pitalo ih se je li ih netko dirao na seksualan način ili ih prisilio na neku seksualnu radnju prije 15 godine života. Rezultati se drastično razlikuju, od 1% (provincija Bangladeša) do 21% (grad Namibija).

U SAD-u, na populacijskom uzorku su provedeni intervjui licem u lice, s više od 34 000 odraslih, od kojih je 10% izjavilo kako je iskusilo seksualno nasilje kao dijete, prije 18. godine života, a ¼ su bili muškarci. Druga nacionalna studija, provedena je na uzorku od 4549 djece i

⁴ https://www.unicef.org/protection/57929_58006.html

⁵ https://www.coe.int/t/dg3/children/1in5/OurCampaign/messages_en.asp

njihovih odgajatelja, je došla do zaključka da je 6,1% djece izjavilo da je bilo žrtvom seksualnog nasilja u posljednjih godinu dana (kontaktno i beskontaktno nasilje), a 9,8% bilo kada u životu. Ukoliko se izdvoji samo dob od 14-17 godina, u zadnjih godinu dana 16,3% djece je iskusilo seksualno nasilje, dok njih čak 27,3% u nekom trenutku u životu (Murray, Nguyen, Cohen, 2014).

Temeljem provedene metaanalize kojom je obuhvaćeno gotovo 10 milijuna osoba, Murray i sur. (2014) dolaze do zaključka da je seksualno nasilje doživjelo 11,8% ukupnog uzorka, odnosno 7,6% ukoliko se radi o muškarcima, te 18% žena koje su doživjele seksualno nasilje kao dijete. U ovoj analizi, Azija ima najnižu stopu seksualnog nasilja nad muškom i ženskom djecom, dok je najviša u Africi kada se radi o dječacima, a u Australiji kada se radi o djevojčicama.

U kontekstu našeg regionalnog prostora neizostavno je navesti rezultate BECAN studije (*eng. Balcan Epidemiological Child Abuse and Neglect*). Riječ je o istraživanju koje je za cilj imalo utvrditi prošlogodišnju i životnu prevalenciju izloženosti djece nasilju u devet država Balkanskog poluotoka - Albaniji, Bosni i Hercegovini, Bugarskoj, Hrvatskoj, Sjevernoj Makedoniji, Grčkoj, Rumunjskoj, Srbiji i Turskoj. Studija je obuhvaćala izloženost djece psihičkom, fizičkom i seksualnom nasilju (Nikolaidis, Petroulaki, Zarokosta i sur., 2018). Rezultati su pokazali kako se izloženost kontaktnom seksualnom nasilju kreće od 2,1% do 7,7% prošlogodišnje prevalencije, te od 3,5% do 9,8% za cjeloživotnu prevalenciju. Iako se izloženost seksualnom nasilju tipično češće veže sa ženskim spolom, u ovoj studiji se pokazalo kako su ipak češće izloženi dječaci nego djevojčice. Preciznije, dječaci iz Albanije, BiH, Sjeverne Makedonije, Grčke, Rumunjske i Srbije su češće izvještavali o kontaktnom seksualnom nasilju za razliku od djevojčica. U Hrvatskoj to ipak nije slučaj. U cjeloživotnoj prevalenciji, dječaci su manje izvještavali o kontaktnom seksualnom nasilju nego li su to činile djevojčice (3,8% naspram 5,2%). Podaci koji govore o prošlogodišnjoj incidenciji smanjuju razliku među spolovima, 3,3% djevojčica je doživjelo kontaktno seksualno nasilje u usporedbi s 3,1% dječaka (Nikolaidis i sur., 2018).

Službeni podaci o seksualnoj viktimizaciji djece u Hrvatskoj u periodu kada je na snagu stupio Kazneni zakon iz 2011. godine prikazani su u Tablici 1. U interpretaciji službenih statističkih podataka treba zadržati veliki oprez upravo zbog postojanja velike tamne brojke. Ukupan broj kaznenih djela protiv spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta je 3842. Podaci iz tablice jasno pokazuju kako su svake godine najčešće prijavljivana kaznena djela spolne zloupotrebe djeteta mlađeg od petnaest godina. Broj prijavljenih spomenutih kaznenih djela je najveći 2019.

godine, što ujedno čini 87,5% rasta u prijavama u odnosu na 2018. godinu. Iskorištavanje djece za pornografiju je drugo po redu po brojnosti prijava u tom razdoblju, a 2016. i 2017. su po broju prijavama skoro jednaki kaznenom djelu spolne zloupotrebe djeteta mlađeg od 15 godina. Najmanje prijavljivana kaznena djela su spolna zloupotreba djeteta starijeg od 15 godina (25) te iskorištavanje djece za pornografske predstave (16), za koja su u pojedinim godinama prijavljena svega jedanput ili čak niti jednom.

Tablica 1. Prijavljena kaznena djela seksualnih delikata na štetu djece u razdoblju od 2013. do 2019. (MUP, 2015, 2017, 2019, 2020)

Kaznena djela	Prijavljena kaznena djela							
	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	UKUPNO
Spolna zloporaba djeteta mlađeg od petnaest godina	194	258	220	210	186	232	435	1735
Spolna zloporaba djeteta starijeg od petnaest godina	3	2	/	1	1	16	2	25
Zadovoljenje pohoto pred djetetom mlađim od petnaest godina	41	83	69	41	19	48	35	336
Mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba	14	11	18	61	15	14	16	149
Podvođenje djeteta	32	7	8	3	13	2	61	126
Iskorištavanje djece za pornografiju	61	141	118	207	185	120	163	995
Iskorištavanje djece za pornografske predstave	3	/	1	5	1	4	2	16

Upoznavanje djece s pornografijom	24	19	43	110	71	107	86	460
UKUPNO	372	521	477	638	491	543	800	3842

2.3. Obilježja počinitelja

Seksualno nasilje nad djecom se često veže uz dijagnozu pedofilije koja spada u parafilčne poremećaje. Parafilije su svaki intenzivni i trajni seksualni interes koji ne uključuje interes u genitalni stimulaciju ili bliskost s fenotipski normalnim, fizički zrelim partnerom koji na to daje pristanak (APA, 2013). Dok su mnoge parafilije rijetke, pedofilija spada u jedne od najčešćih, uz egzibicionizam i voajerizam⁶. Prema MKB-10, pedofilija spada u poremećaje seksualne sklonosti i definira se kao „seksualna sklonost djeci, dječacima ili djevojčicama ili obim spolovima, obično u prepubertetskoj ili ranoj pubertetskoj dobi“ (Svjetska zdravstvena organizacija, 2012:316). Da bi se mogla dijagnosticirati, osoba mora imati minimalno 16 godina i biti barem 5 godina starija od djeteta. Ne uključuje osobe koje su u kasnoj adolescenciji i u seksualnim odnosima s djetetom od 12-13 godina. Postoji više podtipova; oni koje privlače samo djeca, i oni koje privlače i djeca i odrasli. Mogu biti ograničeni i na spol, tako da ih seksualno privlače samo ženska ili muška djeca ili oba spola. Još specifičnije, može biti ograničeno samo na incest. Teško je procijeniti prevalenciju pedofilije u općoj populaciji. Najviša prevalencija se procjenjuje na 3-5% u općoj muškoj populaciji, a kada se radi o ženskoj populaciji, procijeniti je još teže, no najvjerojatnije se radi o samo dijelu postotka prevalencije u muškoj populaciji (APA, 2013). Iako je pedofilija snažan prediktor, nemaju svi počinitelji seksualnih delikata nad djecom tu dijagnozu, isto kao što sve osobe s dijagnozom pedofilije ne zlostavljaju djecu (Fegan i sur., 2002; prema Mužinić, 2010).

Seksualni zlostavljači djece se mogu podijeliti u različite skupine. Prema Abel i sur. (1985; prema Stašević, Ropac, Cvjetko, 2005) postoje oni za koje je seksualno zlostavljanje djece samo produžetak nasilničkog ponašanja. Drugu skupinu čine situacijski seksualni zlostavljači. Žrtva zlostavljanja je slučajna, a osnovni kriterij je njena dostupnost. Kod

⁶ <http://www.msd-prirucnici.placebo.hr/msd-prirucnik/psihijatrija/spolnost-i-poremecaji-spolnosti/voajerizam>

situacijskih seksualnih zlostavljača, žrtva je gotovo uvijek druga osoba, najčešće nepoznata. Ovaj tip čine osobe sa psihopatskim osobinama ličnosti.

Groth, Hobson i Gary (1982; prema Simons, 2015) počinitelje dijele na temelju stupnja ukorijenjenog seksualnog ponašanja i na osnovu njihovih psiholoških potreba, na fiksirani i regresivni tip. Fiksirani tip preferira interakciju s djecom bilo da se radi o društvenoj ili seksualnoj interakciji (Simon i sur., 1992; prema Simons 2015). Karakteristično je da razvijaju i održavaju odnos s djetetom kako bi njima lakše manipulirali i zadovoljili svoje seksualne potrebe (Simons, 2015). Većina počinitelja fiksiranog tipa preferiraju mušku djecu s kojim nemaju obiteljske veze (Priest i Smith, 1992; prema Simons, 2015). Regresivni tip preferira seksualnu i društvenu interakciju s odraslim osobama, dok su seksualni odnosi s djetetom situacijski (Simon i sur., 1992; prema Simons 2015). Kod regresivnog tipa je često riječ o incestu ili počiniteljima koji napadaju adolescentice (Priest i Smith, 1992, prema Simons, 2015). Tretmanski centar u Massachusettsu (Bartol, 1995:305; prema Kovčo, 2000) osim već navedena dva tipa, navode i eksploativni i agresivni ili sadistički tip. Eksploativni tip uglavnom ne poznaje žrtvu, nastoji ju izolirati od drugih i pridobiti različitim strategijama i trikovima. Žrtvu vidi jedino kao seksualni objekat i za zadovoljenje svojih seksualnih potreba, a ako je potrebno koristi i fizičku silu kako bi dijete naveo na poslušnost. Agresivni (sadistički) tip ima povijest antisocijalnih ponašanja, a djecu viktimizira kako iz seksualnih, tako i iz agresivnih razloga. Glavni cilj mu je stimulacija, a seksualno uzbuđenje je veće što žrtva doživljava više boli, stoga napada žrtve vrlo sadistički.

Počinitelji seksualnih delikata su vrlo heterogeni u profilima ličnosti, kriminalnoj povijesti, tretmanskim potrebama i vjerojatnosti recidiva (Boer i sur., 1997; prema Porter i sur. 2000). Malcolm, Andrew i Quinsey (1993; Malcom, Khana, Barbaree, 1994; prema Porter i sur. 2000) navode kako su počinitelji seksualnog nasilja nad djecom motivirani više seksualnim aspektom počinjenja djela, imaju simptome anksioznosti i depresije, karakterizira ih nedostatak socijalnih vještina i kontakta, općenito su neagresivni, a njihova djela su planirana. Kod silovatelja koji su više motivirani nasiljem i ljutnjom postoji visoka stopa recidivizma te oni nisu fokusirani samo na seksualne delikte (Prentky i Burregess, 1997; prema Porter i sur., 2000).

Počinitelji seksualnog nasilja nad djecom su najčešće dobi između 26 i 40 godina. Oni stariji od 50 godina uglavnom za žrtve biraju nezrelu, mlađu djecu (10 godina ili mlađe), dok počinitelji do 40 godina starosti, uglavnom traže djevojčice između 12 i 15 godina kao svoje žrtve. Također, procjenjuje se da je u oko 90% slučajeva počinitelj muškarac (Burger i sur., 1993; prema Odeljan i Matijević, 2010).

Istraživanje na Sjevernoj Floridi u SAD-u u Centru za tretman i evaluaciju je pokazalo da čak 44% počinitelja dolazi iz dezorganiziranih i depriviranih obitelji gdje je bilo prisutno obiteljsko nasilje. U nešto manje od polovice slučajeva (40%) počinitelji izvještavaju o tjelesnom zlostavljanju od strane roditelja, a više od polovice ih je izjavilo da su imali loše i površinske odnose s roditeljima. Većina ih je izjavila kako su u djetinjstvu imali samo jednog ili nijednog prijatelja. Sukladno tome, kod čak 72% ispitanih počinitelja je bila prisutna emocionalna usamljenost i izolacija (Howitt, 1995, prema Odeljan i Matijević, 2010). Temeljem istraživanja koje je proveo Ward (1995, prema Odeljan i Matijević, 2010), počinitelje opisuje kao emocionalno nezrele osobe koji seksualnim zlostavljanjem djece kompenziraju svoju bespomoćnost u zadovoljavanju bio-psiho-socijalnih potreba. Kako bi zadovoljili potrebe za potvrđivanjem, prihvaćanjem, moći, kontrolom i intimnošću, iskorištavaju djecu kao manje zahtjevnu i lakšu za kontroliranje. Prema Skuse i sur. (2003; prema Guberina Korotaj i Vukota, 2010) jedna od osam žrtava seksualnog zlostavljanja kasnije seksualno zlostavlja djecu. Prema kliničkim istraživanjima (Glasser, 2001; prema Guberina Korotaj i Vukota, 2010) otkriveno je da je 35% muških zlostavljača u djetinjstvu iskusilo seksualno zlostavljanje.

Cvjetko i Singer (2013) temeljem istraživanja provedenog u Hrvatskoj na uzorku od 86 pravomoćno osuđenih počinitelja kaznenih djela nasilne obljube ili bludnih radnji (čl. 188. KZ/97 i čl. 192. KZ/97) prema Kaznenom zakonu iz 1997. u razdoblju od 1992. do kraja 2002. navode da 47,7% počinitelja ima psihijatrijsku dijagnozu, 25,6% pretjerano konzumira alkohol, a 15,1% je s intelektualnim teškoćama. Stupanj obrazovanja se također pokazao značajnim pokazateljem, čak 54,7% počinitelja je bez škole ili samo s osnovnom školom. Nešto više od polovice ispitanika (51,2%) je već prije osuđivano zbog nekog kaznenog djela, od kojih 38,6% čine nasilna kaznena djela (Cvjetko, Singer, 2013).

Počinitelji seksualnih delikata su većinom recidivisti, za više kaznenih djela, zbog nemogućnosti samokontrole uvjetovane poremećenim nagonom (Štimac, 2008, prema Mužinić, 2010). Značajnim prediktorom recidiva se pokazala seksualna devijantnost kao i poremećaj ličnosti (Guberina Korotaj i Vukota, 2010).

Još jedno hrvatsko istraživanje provedeno u Centru za forenzičku psihijatriju psihijatrijske bolnice Vrapče na temelju 50 ekspertiza od 1998. do kraja 2001., pokazalo je da je 26% pretrpjelo neku vrstu zlostavljanja u djetinjstvu, a isti postotak ima dijagnozu zloporabe i ovisnosti o alkoholu dok je njih 14% imalo dijagnozu pedofilije. Čak 40% ispitanika ima dijagnozu disocijalnog poremećaja ličnosti, što ga čini najzastupljenijim poremećajem u ovoj skupini ispitanika. Disocijalni poremećaj ličnosti se najčešće veže uz silovatelje što je povezano

s instrumentalizacijom agresije u području seksualnih delikata (Goreta, Peko-Čović, Buzina i Majdančić, 2004).

Suprotno popularnom vjerovanju, većinu seksualnih delikata ne čine osobe koje su djetetu nepoznate. Većina počinitelja poznaje svoje žrtve od prije (70-90%), a velikim dijelom su to članovi obitelji (otac, očuh, skrbnik, djed, majčin ljubavnik), rođaci (ujak, stric), susjedi, podstanari, obiteljski prijatelji, dadilje, nastavnici, svećenici, liječnici (West, 1987; prema Odeljan i Matijević, 2010). Najčešći oblik zlostavljanja unutar obitelji je između braće i sestara, preciznije između starijeg brata i mlađe sestre (Finkelhor i sur., 1992, Odeljan i Matijević, 2010).

Iako glavninu seksualnog nasilja nad djecom čine muškarci, žene su sve češći počinitelji ove vrste delikata (Burger i sur., 1993, Odeljan i Matijević, 2010). Za razliku od muških počinitelja, žene počiniteljice seksualnog nasilja češće biraju nepoznate žrtve, ali i imaju manji rizik od recidivizma. Također, više nego muškarci čine nasilje u sudioništvu (Simons, 2015). Istraživanja o počiniteljicama govore o tri različite skupine zlostavljačica:

- Učiteljica/ljubavnica (*eng. teacher/lover*) – žrtve su mladići u prepubertetu i adolescenciji
- Predisponirane (*eng. predisposed*) – one koje su i same bile žrtve seksualnog nasilja, pokušavaju razriješiti vlastite traume, a žrtve su često vlastita djeca
- Djeluje pod prisilom muškarca (*eng. male coerced*) – zajednički zlostavlja s muškarcem koji ju uglavnom vodi i o kojemu je izrazito ovisna, a žrtve su djeca unutar, kao i izvan obitelji (Gennon i Rose, 2008, prema Vukota, 2010).

Prema Nathanu i Wardu (2002; prema Simons, 2015) žene počiniteljice koje samostalno djeluju, seksualno zlostavljaju dječake u adolescenciji, obično koristeći odnos povjerenja, kao primjerice učiteljica - učenik. Često izvještavaju o disfunkcionalnim odraslim vezama i problemima s privrženošću. Pokazuju simptome PTSP-a i depresije, a često izvještavaju i o dugotrajnom seksualnom i fizičkom zlostavljanju od strane skrbnika (Matthews, Matthews i Speltz, 1991; prema Simons, 2015).

Udio maloljetnih počinitelja seksualnih delikata se procjenjuje na 11,6% (Burger i sur., 1993; prema Odeljan i Matijević). Slično kao i odrasli počinitelji, maloljetni počinitelji seksualnih delikata, u usporedbi s počiniteljima drugih kaznenih djela, češće izvještavaju o izloženosti seksualnom i emocionalnom nasilju i zanemarivanju (Jaspersen, Lalumiere i Seto, 2009; prema Simons, 2015).

2.4. Obilježja žrtava

Iako se sociodemografski podaci žrtava proživljenog seksualnog nasilja razlikuju od države do države, generalni zaključak je da djevojčice češće doživljavaju seksualno nasilje nego dječaci. Metaanalizom o prevalenciji seksualnog nasilja nad djecom se došlo do zaključka kako djevojčice češće doživljavaju seksualno nasilje, i to u omjeru 2.5:1 u odnosu na dječake (Pereda i sur., 2009). To potvrđuje i istraživanje provedeno u Hrvatskoj. Rezultati pokazuju kako je otprilike jednak broj djevojčica i dječaka u najranijoj dobi doživio neku vrstu seksualne viktimizacije u svom životu. Ipak, u starijim dobnim skupinama rezultati su pokazali kako djevojčice češće doživljavaju seksualno nasilje nego dječaci kada se radi o nekontaktnom seksualnom nasilju (Ajduković, Sušac, Rajter, 2013). Najranjivija dob djece kada se radi o seksualnoj viktimizaciji je između 7 i 13 godina (Buljan Flander, Ćosić, 2003).

Buljan Flander i Kocijan Hercigonja (2003, prema Odeljan, 2018) indikatore kontaktnog seksualnog zlostavljanja podijelile su u nekoliko kategorija:

Fizički znaci: genitalne infekcije, ozljede na grudima, bradavicama, ispod trbuha, ozljede na genitalijama, analnom području, krvarenja, modrice, problemi s mjehurom, bolovi prilikom mokrenja, česte upale grla uz poteškoće gutanja te osjećaj gušenja, česte psihosomatske smetnje kao što su glavobolja ili bolovi u truhu, trudnoća, menstrualne smetnje, iznenadna promjena tjelesne težine, često tuširanje, defenzivan govor tijela, pokrivanje, skrivanje, „neslaganje“ odjeće danju i noću, zgužvana odjeća za školu, oblačenje koje puno otkriva.

Emocionalni znaci: ljutnja, tjeskoba, bespomoćnost, strah od odlaska kući nakon škole, strah od mraka i odlaska u krevet, strah od zatvorenih vrata, kupaonice, tuša i soba samo s jednim vratima, izoliranost, sram, krivnja, strah od fizičkog kontakta (posebno oko područja genitalija), plač, depresija, konfuzija, osjećaj izdaje.

Seksualizirano ponašanje: neuobičajen interes za svoje i tuđe genitalije, česta masturbacija, upotreba „prostih“ riječi, strah od presvlačenja na tjelesnom odgoju, crteži sa seksualiziranim detaljima, guranje objekata u vaginu ili rektum, promiskuitet, prostitucija.

Socijalno ponašanje: konfuzija uloga u obitelji, odbijanje da ostane samo s određenom osobom, mokrenje u krevet, tepanje, dudanje palca, želja da zna sve što će se dalje događati, perfekcionizam, poslušnost, vrlo kontrolirano ponašanje, hiperaktivnost ili povučenost, noćne more.

Samodestruktivno ponašanje: zlouporaba droga i alkohola, pokušaj suicida, poremećaji prehrane (ne jede ili jede previše), samoozljeđivanje, ulazak u problematične situacije, bježanje od kuće.

Ponašanje u školi: nemogućnost održavanja pažnje, sanjarenje, izostanci iz škole, često spominjanje tajni ili seksualiziranih tema u zadaćama ili razgovoru, poteškoće u izražavanju vlastitog mišljenja.

Još neka ponašanja kao indikatori seksualnog zlostavljanja: pretjerana zabrinutost za braću ili sestre, nisko samopoštovanje, nedostatak povjerenja u samoga sebe, umanjivanje vlastite vrijednosti, problemi s vršnjacima, opiranje povezivanju, nedostatak emocionalne kontrole, nelagoda pri fizičkom kontaktu ili fizičkoj blizini, izbjegavanje boravka u blizini određenih ljudi (npr. članovi obitelji ili obiteljski prijatelji).

Razotkrivanje seksualnog zlostavljanja je često popraćeno neugodnim osjećajima poput straha od reakcije počinitelja i drugih odraslih osoba, kao i straha od posljedica razotkrivanja, stoga ne iznenađuje činjenica da se zlostavljanje često ne otkrije ili je za to potrebno više godina. Pregled istraživanja (Alaggia, 2010; Arata, 1998; London, Bruck, Wright i Ceci, 2005, prema London i Ceci, 2012; Somer i Szwarcberg, 2001; prema Buljan Flander, Brezniščak i Španić, 2016) pokazuje da 46 do 69% osoba seksualno zlostavljanih u djetinjstvu o tome izvještava tek u odrasloj dobi, a vrijeme potrebno za to u prosjeku iznosi od 10 do 16 godina. Reakcije okoline mogu uvelike pomoći u oporavku, ali isto tako i biti izvor sekundarne viktimizacije (Lovett, 2004). Collins i sur. (2005, prema Buljan Flander i sur., 2016) proučavajući obrasce razotkrivanja ističu kako do namjernog razotkrivanja u kojemu dijete izravno verbalno iznese informacije o seksualnom zlostavljanju dolazi u 30% slučajeva. Najčešće, u 43% slučajeva, je okolina ta koja potaknuta uočavanjem ozljeda, promjenama u ponašanju i emocionalnog stanja djeteta traži pomoć i upućivanje djeteta stručnjaku.

Reakcije djeteta na seksualno zlostavljanje se međusobno razlikuju. Dok neka djeca pokazuju vrlo malo negativnih posljedica, druga trpe dugotrajne posljedice cijeli život i pokazuju spektar problema koji se povezuju s doživljenom traumom seksualnog zlostavljanja (Guberina Korotaj i Vukota, 2010). Neke od neposrednih posljedica seksualnog zlostavljanja su obično strah, stid, anksioznost, depresija, neprijateljstvo i agresija. Stid je jedan od najsnažnijih osjećaja izazvanih seksualnom viktimizacijom, a određuje hoće li dijete žrtva internalizirati ili eksternalizirati svoje doživljaje. Stid je internalizacija društvenih prosudbi, vodi osjećaju gađenja i mržnje prema samome sebi, a može posljedično biti uzrok i potpune preobrazbe

karaktera. Dugoročne posljedice mogu biti autodestruktivnost, stigma, nisko samopoštovanje, nemogućnost razvoja povjerenja, seksualne devijacije, zlouporaba psihoaktivnih supstanci, PTSP, poremećaji hranjenja, ovisnosti i također depresija (Guberina Korotaj i Vukota, 2010).

Dijete koje internalizira svoje osjećaje kao reakciju na seksualno zlostavljanje, sklono je doživljaj boli i povrijeđenost okrenuti protiv samog sebe. Kako nije u stanju prekinuti zlostavljanje, počinje prihvaćati svoju sudbinu i predavati joj se, postaje povučeno i odsutno. Dijete je pasivno u svome gnjevu te dolazi do potrebe za samoozljeđivanjem. Takvo ponašanje se smatra autodestruktivnim, a prate ga zlouporaba droga i alkohola, poremećaji prehrane te niz drugih postupaka samopovređivanja. Veliki problem kod djece koja internaliziraju svoje reakcije je što se teško otkrivaju pa stoga ne dobivaju odgovarajući tretman. Obično se javljaju u odrasloj dobi kada razviju neki ozbiljniji psihički poremećaj (Bentovim, 2002; prema Guberina Korotaj i Vukota, 2010). S druge strane, djeca koja eksternaliziraju svoje osjećaje, iskazuju pretjerano uzbuđenje i naprasite ispade dok istovremeno nastoje zastrašiti druge. Maštanja su često prožeta nasiljem, a postoji mogućnost erotizacije vlastitog gnjeva i bliskosti, te razvijanje poriva da ih ostvare. Socijalne veze su im nestalne, sputavajuće i neselektivne, a o sebi imaju duboko negativnu i fragmentiranu sliku. Stid koji osjećaju nastoje prikriti i kompenzirati, a najčešći primjeri kompenzacije su grandioznost i ponos (Bentovim, 2002, prema Guberina Korotaj i Vukota, 2010). Prema Sanderson (2004; prema Guberina Korotaj i Vukota, 2010) seksualno zlostavljano dijete eksternalizirajući svoje osjećaje gnjeva prestaje biti žrtva i postaje zlostavljač te tako prevladava ranije zlostavljanje. Važno je naglasiti da se većina zlostavljanih ipak ne upušta u seksualno zlostavljanje djece iako podaci upućuju na pojavu transgeneracijskog prijenosa nasilja. Proživljeno iskustvo traume, pogotovo neadekvatno obrađeno, može dovesti do ugradnje traume u strukturu ličnosti, a vidljivo je u destruktivnim interpersonalnim odnosima koji se mogu prenijeti transgeneracijski (Guberina Korotaj i Vukota, 2010).

Studijom provedenoj na uzorku francuskih adolescenata se došlo do poveznice između iskustva žrtava silovanja i problema sa spavanjem, depresivnih simptoma, somatskih problema, konzumacije duhanskih proizvoda i problema u ponašanju kao što su agresivno ponašanje i krađa. U izostanku tretmana, negativne psihološke posljedice bile su prisutne barem godinu dana od čina silovanja, dok su se fizički zdravstveni problemi i simptomi u tom vremenu smanjili. Čak i uz tretman, njih 50% zadržava simptome stresa (Choquet i sur., 1997).

2.5. Kažnjavanje počinitelja

U svijetu postoje različite opcije sankcioniranja seksualnih delikata. Od kazne zatvora koja je najzastupljenija te prisutna u hrvatskom zakonodavstvu, do kastracije ili doživotnog zatvora. U ovom poglavlju bit će prikazana kazna kastracije, primjena u postsankcijskih registara počinitelja te vrste sankcija i tretmana koji postoje u Hrvatskoj. U javnom mnijenju, kao i u znanstvenim i stručnim krugovima postignuto je usuglašeno mišljenje kako seksualni delikti spadaju u jedne od najtežih kaznenih djela. Počinitelji takvih delikata su često na dnu društvene ljestvice (Rittossa, 2018). Koliko će biti negativan stav javnosti prema počinitelju ovisi o više faktora kao što su vrsta kaznenog djela, dob počinitelja i žrtve. Što je žrtva nemoćnija, a kazneno djelo brutalnije i okrutnije, veći je interes javnosti, a stupanj negativnog odnosa veći (Miljuš, 2010). Samo postupanje prema počiniteljima seksualnih delikata zahtjeva posebnu pozornost. Seksualni delikti spadaju u najteža kaznena djela nakon krvnih delikata jer predstavljaju napad primarno na spolnu slobodu žrtve, ali često i na ugled, čast, tijelo i život žrtve (Turković, Maršavelski, 2010).

Kazne za počinitelje kaznenih djela su oduvijek bile poprilično rigorozne, pa se i u najstarijim zakonima kao što su Hamurabijev zakonik ili Rimsko pravo predviđa smrtna kazna za silovanje, a česta praksa tijekom srednjeg vijeka je bila i kastracija počinitelja. Kastracija je u modernim državama, zajedno sa smrtnom kaznom, zamijenjena dugotrajnim zatvorom. Kastracija je prisutna i danas u određenim državama, ali više kao medicinski tretman počinitelja s većom mogućnosti recidivizma, nego kao kazna (Bilokapić, 2010). Kada govorimo o kastraciji kao tretmanu počinitelja seksualnih delikata, literatura prepoznaje dvije vrste kastracije: kiruršku kastraciju i kemijsku kastraciju. Fizička kastracija ili orhidektomija je kirurški zahvat u kojem se uklanjaju testisi muškarca. To uzrokuje dramatičan pad razine testosterona u tijelu što ozbiljno smanjuje muški seksualni nagon, a sam postupak je ireverzibilan (Tullio, 2010, prema Ratkoceri, 2017). Kirurška kastracija kao invazivni postupak koji uključuje uklanjanje ljudskog organa smatra se okrutnim postupkom koji krši ljudska prava. Tako su mnoge države koje su u svom zakonodavstvu imale kiruršku kastraciju, uklonile kiruršku kastraciju ili ju zamijenile kemijskom kastracijom. Iako je upotreba kirurške kastracije u današnje vrijeme ograničena, to i dalje ostaje praksa u Europi i SAD-u, primjerice u saveznoj državi Teksas ili Češkoj Republici (Ratkoceri, 2017). Kemijska kastracija je medicinski tretman koji koristi antihormonske lijekove kako bi blokirao otpuštanje hormona, što rezultira značajno

nižom razinom testosterona i seksualnog nagona kod muškaraca (Murray, 1998, prema Ratkoceri, 2017).

Danas se kemijska kastracija koristi u mnogim državama, bilo kao kazna ili kao medicinski tretman za seksualne prijestupnike, uglavnom za počinitelje seksualnih delikata nad djecom. Kemijska kastracija dio je kaznenog zakonodavstva u mnogim državama, uključujući SAD, Argentinu, Australiju, Estoniju, Izrael, Moldaviju, Novi Zeland, Poljsku, Rusiju, Dansku, Njemačku, Mađarsku, Francusku, Norvešku, Finsku, Island, Litvu, Veliku Britaniju, Belgiju, Švedsku, Makedoniju, Tursku, Indoneziju itd. Švedska, Njemačka i Danska bile su među prvim zemljama koje su dopustile kemijsku kastraciju, kao alternativu kirurškom obliku, koji je također dozvoljen. Važno je napomenuti da se u navedenim zemljama kastracija koristi samo kao dobrovoljni tretman (Wilson, 2007, prema Ratkoceri, 2017). Istovremeno se u određenim zakonodavstvima kemijska kastracija uključuje kao sankcija, kao što su SAD, Poljska ili Estonija, dok se u drugim, kao što su Velika Britanija ili Njemačka, koristi kao medicinsko liječenje počinitelja seksualnih delikata uz njihov pristanak (Kambovski, 2015, prema Ratkoceri, 2017). U SAD-u Kalifornija je prva država koja je donijela zakon o obveznoj kemijskoj kastraciji. Svaka osoba osuđena po drugi put za kazneno djelo silovanja, automatski će biti podvrgnuta kemijskoj kastraciji kao uvjet za uvjetni otpust (Wilson, 2007; prema Ratkoceri, 2017). Liječenje će se nastaviti sve dok država smatra potrebnim (Ratkoceri, 2017). U Europi, kemijska kastracija je predviđena u Kaznenom zakonu Poljske. S reformom Kaznenog zakona iz 2009., uvodi se obvezna kemijska kastracija za počinitelje seksualnih delikata na štetu djece mlađe od petnaest godina (Trendafilova i Bozhinovski, 2015; prema Ratkoceri, 2017). Češka Republika je jedna od rijetkih država koja još uvijek prakticira kiruršku i kemijsku kastraciju. U proteklih 12 godina, u Češkoj je 85 počinitelja seksualnog nasilja podvrgnuto kirurškoj kastraciji, iako se s vremenom broj postepeno smanjuje na dva do tri slučajeve godišnje. Iako je organizacija za ljudska prava pod Vijećem Europe kritizirala i zahtijevala okončanje kirurške kastracije, opisujući ju kao ponižavajući tretman seksualnih prijestupnika, češke vlasti ostaju u uvjerenju da je kastracija najbolji način smanjenja recidivizma među počiniteljima seksualnih delikata iako nije provedena sveobuhvatna studija koja bi podržala to stajalište⁷.

Mnoge države imaju ustanovljene registre počinitelja seksualnih delikata, no u SAD-u su oni javno dostupni široj javnosti. Kalifornija je 1947. postala prva država koja je osnovala

⁷ https://ceskapozice.lidovky.cz/tema/czechs-to-continue-surgical-castration-of-sex-offenders-studies-sought.A120118_100102_pozice_53268

registar seksualnih prijestupnika. Kongres je tek 1994. donio odluku kako sve savezne države moraju ustanoviti registar, a do tada ga je imalo samo nekoliko država (Snarr i Parnas Frederick, 2018).⁸ Ovoj odluci prethodio je događaj seksualnog napada i ubojstva mlade Megan Kanke. Susjed, koji je pozvao Megan kod sebe u kuću kako bi vidjela psića bio je dvostruko-osuđivani pedofil koji ju je potom silovao i ubio, a tijelo bacio u obližnji park. Meganini roditelji su rekli kako ne bi nikada pustili svoju kćer da šeće slobodno po susjedstvu da su znali da u ulici živi osuđivani počinitelj seksualnih delikata⁹. Seksualni prijestupnici su bili registrirani, ali informacije nisu bile dostupne javnosti. Tek godinu dana nakon ubojstva Megan, registrar seksualnih prijestupnika je bio dostupan široj javnosti. „Meganin zakon“ (*eng. Megan's Law*) je akt nazvan po mladoj djevojci u čast njezina sjećanja koji je zahtijevao da svi podaci o registraciji seksualnih prijestupnika budu dostupni svima širom SAD-a. Svrha Meganinog zakona je sigurnost djece i odraslih i obavijestiti javnost o lokaciji osuđenih seksualnih prijestupnika (Huberman, 2019).

Javna nacionalna web stranica seksualnih prijestupnika (*eng. National Sex Offender Public Website*, u daljnjem tekstu: NSOPW) prvotno uspostavljena 2005. godine kao Javni nacionalni registar seksualnih prijestupnika (*eng. National Sex Offender Public Registry*) preimenovana je već 2006. Adam Walsh aktom o zaštiti i sigurnosti djece (*eng. Adam Walsh Child Protection and Safety Act*) u čast studentice Dru Sjodin iz Sjeverne Dakote, koja je bila oteta i ubijena od strane seksualnog prijestupnika koji je bio registriran u Minnesoti. NSOPW je jedina web stranica vlade SAD-a koja povezuje javne državne, teritorijalne i plemenske registre počinitelja spolnih delikata na jednoj nacionalnoj stranici za pretraživanje. Roditelji, poslodavci i drugi zainteresirani pojedinci mogu upotrijebiti alat za pretraživanje web lokacije za prepoznavanje podataka o lokaciji seksualnih prijestupnika koji žive, rade i pohađaju školu, ne samo u vlastitim četvrtima, već i u drugim obližnjim državama i zajednicama. Uz to, web stranica posjetiteljima pruža informacije o seksualnom zlostavljanju i kako zaštititi sebe i voljene osobe i umanjiti rizik od potencijalne viktimizacije. Na stranici postoji niz naprednih alata za pretraživanje seksualnih prijestupnika. Može se pretraživati primjerice prema imenu, gradu ili poštanskom broju¹⁰.

Studijom provedenom 2001. u SAD-u, 2001. godine ispitana su mišljenja 133 stručnjaka za mentalno zdravlje koji su specijalizirani za rad sa seksualnim prijestupnicima o posljedicama

⁸ <https://www.ncsl.org/research/civil-and-criminal-justice/the-complexities-of-sex-offender-registries.aspx>

⁹ <https://www.pameganslaw.state.pa.us/InformationalPages/History>

¹⁰ <https://www.nsopw.gov/en/About>

postojanja registara. Većina sudionika istraživanja (80%) ne vjeruje da registri utječu na smanjenje seksualnih delikata na nekom području. Njih 70% vjeruje da će popis počinitelja stvoriti lažan osjećaj sigurnosti za roditelje s obzirom na to da je većina počinitelja već otprije poznata žrtvama. Nešto više od polovice ispitanika (60%) vjeruje kako će počinitelji postati meta zajednice u kojoj se nalaze (Malesky i Keim, 2001).

Slično kao što je u SAD-u smrću djevojčice posljedično nastao „Meganin zakon“, u Srbiji je 2014. godine ubojstvo petnaestogodišnje djevojčice Tijane pokrenulo nekoliko značajnih promjena u zakonima. Tijana je bila oteta, mučena, zlostavljana i ubijena. Počinitelj je osuđen zbog teškog ubojstva i pokušaja silovanja, što je objedinjeno u maksimalnu kaznu zatvora od 40 godina. Nakon tri godine razmatranja, 2019. godine je usvojena nova vrste sankcije na inicijativu Zaklade „Tijana Jurić“, a to je kazna doživotnog zatvora. U čast i sjećanje djevojčice, takva odluka nosi ime „Tijanin zakon“. Stupanjem na snagu Tijaninog zakona, pravomoćno osuđeni počinitelji teškog ubojstva, ubojstva djeteta, ratnog zločina, genocida, silovanja, općenja s djetetom, trudnicom i nemoćnom osobom, može biti osuđen na doživotnu kaznu zatvora. Zaklada se također zalagala da osim uvođenja doživotne kazne zatvora, počinitelji nemaju pravo na uvjetni otpust¹¹. No, iako je kazna doživotnog zatvora stupila na snagu tek 2019. godine, već 2015. godine je došlo do promjene članka Zakona o policiji, također simbolično nazvanog „Tijanin zakon“. Prema izmjeni članka 72. Zakona o policiji, u potragu za nestalim djetetom se kreće odmah nakon prijave nestanka. Prije usvajanja zakona, policija je čekala 24 do 48 sati prije polaska u potragu¹².

Za sva kaznena protiv spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta u Republici Hrvatskoj je predviđena kazna zatvora koja se kod lakših kaznenih djela može zamijeniti radom za opće dobro na slobodi i uvjetnom osudom (Turković, Maršavelski, 2010). Izmjene Kaznenog zakona iz 2018. obuhvatile su i izmjene nekih normi u području integriteta djece. Izmjene su usmjerene na preventivne učinke kažnjavanja, kao i pooštavanje zakonskog odmjeravanja kazni (Ministarstvo pravosuđa, 2018).

Prema Kaznenom zakonu (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 162/19) sankcije za počinitelje su sljedeće:

¹¹ <https://tijana.rs/kazna-doivotnog-zatvora/>

¹² <https://tijana.rs/fondacija/tijanin-zakon/>

Spolna zlouporaba djeteta mlađeg od petnaest godina, čl.158.

- 1) Tko izvrši spolni odnos s djetetom mlađim od 15 godina, ili izjednačenu spolnu radnju, ili ga navede na isto s trećom osobom ili nad samim sobom, kaznit će se kaznom zatvora **od tri do dvanaest godina**. Ako je počinitelj bio u otklonjivoj zabludi da dijete ima najmanje petnaest godina, kaznit će se kaznom zatvora **od jedne do osam godina**. Ako netko počini ovo kazneno djelo uz primjenu sile, prijetnje, obmane, ili zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnost djeteta prema njemu, kaznit će se kaznom zatvora u trajanju od tri do petnaest godina.
- 2) Tko izvrši bludnu radnju nad djetetom mlađim od 15 godina, ili ga navede na isto s trećom osobom ili nad samim sobom, kaznit će se kaznom zatvora **od jedne do osam godina**. Ako je počinitelj bio u otklonjivoj zabludi da dijete ima najmanje petnaest godina, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. Ukoliko netko počini ovo kazneno djelo uz primjenu sile, prijetnje, obmane, ili zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnost djeteta prema njemu, kaznit će se kaznom zatvora **od jedne do deset godina**.

Spolna zlouporaba djeteta starijeg od petnaest godina, članak 159.

Tko s djetetom koje je navršilo petnaest godina koje mu je povjereno radi odgoja, čuvanja, učenje dušobrižništva ili njege izvrši spolni odnos ili izjednačenu spolnu radnju ili ga navede na isto s trećom osobom ili nad samim sobom, kaznit će se kaznom zatvora **od jedne do osam godina**.

Zadovoljenje pohote pred djetetom mlađim od petnaest godina, članak 160.

- 1) Onaj tko pred djetetom mlađim od petnaest godina čini spolne radnje namijenjene zadovoljavanju vlastite ili tuđe pohote kaznit će se zatvorom **do tri godine**. Za pokušaj ovog kaznenog djela, počinitelj će se kazniti, ali zakon ne definira izričito kaznu.
- 2) Tko počini kazneno djelo pred djetetom mlađim od petnaest godina iz članka 152.¹³, članka 155. (bludne radnje), članka 158. (spolna zlouporaba djeteta mlađeg od petnaest godina), članka 159. (spolna zlouporaba djeteta starijeg od petnaest godina) Kaznenog zakona kaznit će se kaznom zatvora **od šest mjeseci do pet godina**. Za pokušaj djela, počinitelj će se također kazniti.

¹³ Članak 152. je brisan u posljednjim izmjenama KZ-a zbog izmjena u konceptualizaciji kaznenog djela silovanja (Vlada RH, 2019)

Mamljenje djece za zadovoljavanje spolnih potreba, članak 161.

Punoljetna osoba koja osobi mlađoj od petnaest godina putem informacijsko komunikacijskih tehnologija ili na drugi način predloži susret s njom ili drugom osobom i poduzme mjere da tog susreta dođe, u namjeri počinjenja kaznenog djela iz članka 158. (spolna zlouporaba djeteta mlađeg od petnaest godina), članka 163. (iskorištavanje djece za pornografiju) stavka 1. i 2., članka 164. (iskorištavanje djece za pornografske predstave), stavka 1. Kaznenog zakona, kaznit će se kaznom zatvora **od šest mjeseci do pet godina**.

Podvođenje djeteta, članak 162.

- 1) Onaj koji radi zarade ili druge koristi dijete namamljuje, vrbuje ili potiče, organizira ili omogućí pružanje spolnih usluga s djetetom, a mogao je ili morao znati da se radi o djetetu, kaznit će se kaznom zatvora **od tri do dvanaest godina**.
- 2) Tko koristi spolne usluge djeteta koje je navršilo petnaest godina, a mogao je ili morao znati da se radi o djetetu uz davanje bilo kakve naknade ili protučinidbe, kaznit će se kaznom zatvora **od jedne do osam godina**.
- 3) Tko dijete, za koje je mogao ili morao znati da je dijete, radi zarade, silom ili prijetnjom, obmanom, prijevarom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisti, prisilili ili navede na pružanje spolnih usluga, ili koristi spolne usluge uz naplatu, a znao je ili je morao znati za navedene okolnosti, kaznit će se kaznom zatvora **od tri do petnaest godina**
- 4) Tko oglašava pružanje spolnih usluga djeteta, kaznit će se kaznom zatvora **od jedne do osam godina**.

Iskorištavanje djece za pornografiju, članak 163.

- 1) Tko dijete vrbuje, namamljuje ili potiče na snimanje pornografskih sadržaja ili tko organizira ili omogućí njeno snimanje, kaznit će se kaznom zatvora **od jedne do deset godina**. Također će se kazniti tko neovlašteno snima, proizvodi, nudi, čini dostupnim, distribuira, širi, uvozi, izvozi, pribavlja za sebe ili drugoga, prodaje, daje, prikazuje ili posjeduje dječju pornografiju ili joj svjesno pristupa putem informacijsko komunikacijskih tehnologija.
- 2) Tko dijete silom ili prijetnjom, obmanom, prijevarom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnosti prisili ili navede na snimanje dječje pornografije, kaznit će se kaznom zatvora **od tri do dvanaest godina**.

Iskorištavanje djece za pornografske predstave, članak 164.

- 1) Tko dijete vrbuje, namamljuje ili potiče na sudjelovanje u pornografskim predstavama, kaznit će se kaznom zatvora **od jedne do deset godina**. Također će se kazniti onaj koji gleda pornografsku predstavu uživo ili putem komunikacijskih kanala, ako je znao, morao i mogao znati da se radi od djetetu.
- 2) Tko zarađuje od pornografskih predstava u kojima sudjeluje dijete ili ga na neki drugi način iskorištava za pornografske predstave, kaznit će se kaznom zatvora **od jedne do dvanaest godina**.
- 3) Tko dijete silom ili prijetnjom, obmanom, prijevarom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnosti prisili ili navede na sudjelovanje u pornografskim predstavama, kaznit će se kaznom zatvora **od tri do dvanaest godina**.

Upoznavanje djece s pornografijom, članak 165.

Onaj tko djetetu mlađem od petnaest godina proda, prikaže, pokloni ili javnim izlaganjem, posredstvom računalnog sustava, mreže ili medija za pohranu računalnih podataka ili na neki drugi način učini pristupačnim slike, spise, audiovizualne sadržaje ili druge predmete pornografskog sadržaja ili mu prikaže pornografsku predstavu, kaznit će se kaznom zatvora **od šest mjeseci do pet godina**.

Teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, članak 166.

- 1) Ako je kaznenim djelom iz članka 158. (spolna zlouporaba djeteta mlađeg od petnaest godina) stavak 1., članka 162. (podvođenje djeteta), stavka 1. i 2., članka 163. (iskorištavanje djece za pornografiju) stavka 1. i 2., članka 164. (iskorištavanje djece za pornografske predstave) stavka 1. i 2. Kaznenog zakona nanesena teška tjelesna ozljeda ili je narušen njegov tjelesni ili emocionalni razvoj, ili je dijete ostalo trudno, ako je sudjelovalo više počinitelja, ili je kazneno djelo počinjeno nad posebno ranjivim djetetom, ili je počinjeno od strane bliske osobe ili osobe s kojom dijete živi u zajedničkom kućanstvu, ili je počinjeno na osobito okrutan i ponižavajući način, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora **od tri do petnaest godina**. Ukoliko su kaznena djela iz članka 158. stavka 5., članak 162, stavka 3., članak 163., stavka 3 i članka 164. stavka 3. Kaznenog zakona, počinjena na prethodno opisan način, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora **od najmanje pet godina**.

- 2) Ako je kazneno djelo iz članka 158., članka, 162., članka 163. i članka 164. Kaznenog zakona prouzročena smrt djeteta, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora **od najmanje deset godina ili dugotrajnim zatvorom.**

Za vrijeme izdržavanja kazne zatvora, zatvoreniku se u okviru pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora mogu odrediti i neki od posebnih postupaka kao što su primjerice obvezno liječenje od ovisnosti, socijalna, psihološka i psihijatrijska pomoć (ZIKZ, NN 128/99, 55/00, 59/00, 129/00, 59/01, 67/01, 11/02, 190/03, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11, 48/11, 125/11, 56/13, 150/13, 98/19). U okviru naznačenih posebnih postupaka može se odrediti i tretman za počinitelje seksualnih delikata, pri čemu posebnu pozornost treba uputiti recidivistima te pedofilima. Međunarodne studije pokazuju kako upravo ti počinitelji često pate od duševnih smetnji zbog kojih su skloniji recidivu, pa prema tome zahtijevaju specijalizirani tretman kako bi se smanjio rizik za ponavljanja seksualnih delikata (Turković, Maršavelski, 2010).

U Hrvatskoj također postoje posebni programi koji se provode prema specifičnim skupinama zatvorenika. Cilj takvih programa je smanjiti rizik recidiva ublažavanjem dinamičkih kriminogenih čimbenika, a primjenjuje se u pravilu samo za pravomoćno osuđene osobe kojima je to određeno u okviru pojedinačnog programa postupanja (Ministarstvo pravosuđa, 2020). Od 2005. godine za seksualne delinkvente u zatvorskom sustavu provodi se program Prevencija recidivizma i kontrola impulzivnog ponašanja – PRIKIP. Tretman se bazira na elementima kognitivno-bihevioralne terapije i psihoedukacije. Susreti se odvijaju u malim zatvorenim skupinama zatvorenika jednom tjedno tijekom 10 mjeseci, a obuhvaća muške punoljetne zatvorenike s poteškoćama kontrole nagona (Ministarstvo pravosuđa, 2017).

Počinitelji koji su pravno osuđeni za kazneno djelo spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta trpe još neke pravne posljedice osude te ne mogu obavljati sljedeće djelatnosti, zvanja ili dužnosti:

- Ne može zasnovati radni odnos u školskoj ustanovi
- Ne može biti primljen u državnu službu
- Ne može biti primljen u lokalnu, odnosno područnu (regionalnu) službu
- Ne može dobiti odobrenje za nabavu oružja
- Ne može dobiti dozvolu za obavljanje djelatnosti stručnog voditelja autoškole, predavača i instruktora vožnje
- Ne može biti primljen u službu oružanih snaga Republike Hrvatske

- Ne može obavljati poslove udomiteljstva
- Ne može sudjelovati u športskim natjecanjima, organizirati ili voditi športska natjecanja, obavljati stručne poslove u športu, kao ni sudjelovati u radu skupštine ili tijela upravljanja športske udruge ili trgovačkog društva
- Ne može volontirati u pružanju usluga djeci, osobama s invaliditetom, osobama s teškoćama u razvoju, starim i nemoćnim osobama, bolesnim osobama ili osobama koje su potpuno ili djelomično lišene poslovne sposobnosti.

Važno je istaknuti kako neke od pravnih posljedica mogu nastupiti i prije pravomoćne presude, odnosno samim pokretanjem kaznenog postupka, kao što je primjerice zabrana zasnivanja radnog odnosa u školskoj ustanovi (Turković, Maršalevski, 2010).

Donedavno, Hrvatska nije imala poseban registar o počiniteljima seksualnih delikata, već su se takvi podaci nalazili zajedno s počiniteljima drugih kaznenih djela u Kaznenoj evidenciji Ministarstva pravosuđa. Lanzarotska konvencija obvezuje države članice na čuvanje i bilježenje podataka počinitelja, pa je posljedično i za Hrvatsku nastala obveza uvesti neki oblik registra za počinitelje seksualnih delikata (Turković, Maršalevski, 2010). U Republici Hrvatskoj od 1.1.2013. se vodi registar o počiniteljima seksualnog nasilja nad djecom (Barukčić, 2010)¹⁴. Registri prvenstveno služe nadzoru kretanja počinitelja i onemogućavanje pristupa djeci (Štimac, 2008). Moraju prijaviti promjene prebivališta ili boravišta, kao i odlaske u inozemstvo. Kontrolira se njihovo zapošljavanje, kako se ne bi mogli zaposliti na radna mjesta na kojima bi dolazili u kontakt s djecom (Turković, Maršalevski, 2010). Ipak, registar ne smije služiti obilježavanju počinitelja već je naglasak na stručnom tretmanu (Mužinić, 2008).

2.6. Zaštita žrtava

U kaznenom postupku, dugo vremena fokus je bio samo na počinitelju i kaznenom djelu, dok je sama žrtva bila marginalizirana i bila značajna kao izvor informacija, odnosno svjedok. No, u zadnjem desetljeću, status žrtve se značajno poboljšao, a poseban naglasak je stavljen na djecu, pogotovo u slučajevima seksualnih delikata, kako dijete ne bi bilo izloženo retraumatizaciji (Cvjetko, Singer, 2013). Prema Lanzarotskoj konvenciji (2007), pojam „žrtva“ se odnosi na svako dijete koje je bilo podvrgnuto seksualnom iskorištavanju ili zlostavljanju.

¹⁴ <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/ministar-pravosuda-miljenic-uvodi-registar-pedofila-20120719>

Prema djeci, kao posebno ranjivoj skupini, potrebno se odnositi posebno pažljivo u kaznenom pravu i u kaznenom postupku (Peto Kujundžić, 2019). Kako bi zaštita djece bila djelotvorna, potrebni su jasno definirani koraci u procesu zaštite djece te uspostava dobre suradnje između stručnjaka iz različitih sustava. Potrebne su jasne uloge i zadaće u međusektorskoj suradnji kako bi zaštita djece dobro funkcionirala (Odeljan, 2018). Obveza svake odrasle osobe prema zakonu je prijaviti svaku sumnju ili saznanje o zlostavljanju djece, što uključuje i seksualno zlostavljanje. Nitko nema pravo ne prijaviti kazneno djelo na štetu djeteta, pozivajući se primjerice na liječničku ili profesionalnu tajnu. Također, prijaviti je potrebno čak i ako nemamo dovoljno informacija, ali postoji opravdana sumnja. U ovom slučaju nije potrebna takozvana osnovana sumnja koja je potrebna za pokretanje kaznenog postupka, već je dovoljan i niži stupanj vjerojatnosti da je dijete zlostavljano (Makarun, Bubnić, 2016).

U skladu s međunarodnim standardima, treba se voditi načelima vođenja postupka za kaznena djela počinjena na štetu djece:

- Poštovanje i promicanje djetetova osjećaja dostojanstva kao što je poštovanja djetetovih potreba i interesa te djetetove privatnosti
- Nediskriminacija, odnosno djeca ne smiju biti diskriminirana s obzirom na dob ili spol, a odnosi se i na sve druge vrste diskriminacije
- Zaštita najboljeg interesa djeteta, odnosno zaštita od svake vrste zlostavljanja i zanemarivanja
- Pravo na sudjelovanje u postupku, odnosno dijete ima pravo iznijeti svoje mišljenje i biti uključeno u proces odlučivanja
- Hitnost postupka (Cvjetko, Singer, 2013).
-

Lanzarotskom konvencijom (2007) se definiraju i propisuju sljedeća načela i mjere zaštite pomoći žrtvama:

- **Načela**

Potrebno je provoditi socijalne programe za pružanje potpore žrtvama, kao i njihovim bliskim srodnicima i svim osobama odgovornima za skrb o djetetu. Također, ukoliko je dob žrtve neizvjesna, a postoje opravdani razlozi za vjerovanje da se radi o djetetu, potrebno je pružiti pomoć i mjere zaštite kakve se pružaju djetetu, sve do utvrđivanja dobi.

- **Prijavljivanje sumnje u seksualno iskorištavanje ili seksualno zlostavljanje**

Pravila tajnosti koja se nameću određenim strukama koje rade u kontaktu s djecom ne smiju biti nikakva prepreka ukoliko imaju sumnju da je dijete izloženo seksualnom iskorištavanju i seksualnom zlostavljanju. Nadalje, moraju se osigurati mjere kojima bi se potaknulo svaku osobu koja zna ili sumnja da je dijete žrtva seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja, to prijavi nadležnim službama

- **Linije za pomoć**

Potrebno je osigurati telefonske i internetske linije za pomoć koje bi pružale informacije i savjete, tajno ili uz poštivanje njihove anonimnosti

- **Pomoć žrtvama**

Potrebno je poduzeti sve mjere kako bi se pomoglo djeci žrtvama, kratkoročno i dugoročno, kako u fizičkom, tako i u psihosocijalnom oporavku koje moraju biti u skladu sa stavovima, potrebama i interesima djeteta. U slučaju kada su roditelji ili skrbnici uključeni u seksualno iskorištavanje ili zlostavljanje, poduzimaju se intervencije mogućnosti udaljavanja navodnog počinitelja ili mogućnost udaljavanja žrtve od obiteljskog okruženja, a uvjeti i trajanje se određuju u skladu s najboljim interesom djeteta. Osobama bliske žrtvi mora biti osigurano da dobiju, gdje je to prikladno, pomoć terapeuta, a posebice hitnu psihološku skrb.

U protokolu o postupanju u slučaju seksualnog nasilja (Radna skupina za izradu analize i plana djelovanja za suzbijanje svih oblika nasilja nad ženama Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH, 2014) prepoznaje se važnost zaštite mentalnog zdravlja žrtava seksualnog nasilja, koje mora biti besplatno, dostupno i pravovremeno. Protokol predviđa institucionalnu i izvaninstitucionalnu pomoć i potporu u zaštiti mentalnog zdravlja. Unutar institucionalne pomoći, žrtva seksualnog nasilja nakon prijave kaznenog djela policiji (kada je to primjereno), dolazi u bolnicu na pregled kako bi se uzela anamneza, potrebni uzorci te pružila zdravstvena zaštita. Nužno je žrtvi pružiti informacije o oblicima pomoći i servisima za pružanje pomoći i potpore, a prema potrebi osigurati kontakt sa stručnom osobom educiranom za rad sa žrtvama seksualnog nasilja. Žrtvu treba hitno uključiti u terapijske postupke. Šire mjere pomoći i potpore žrtvama pružaju se izvaninstitucionalnom pomoću. Osim savjetovanja i psihoterapije, stručnjaci rade i s članovima obitelji. Stručnjaci pripremaju obitelj i žrtvu za sudski proces, tijekom cijelog procesa prate žrtvu te rade na daljnjem unaprjeđivanju tretmana.

Sarajlić (2018) je provela istraživanje s ciljem uvida u pomoć i podršku seksualno viktimiziranoj djeci od nevladinih organizacija. Obuhvaćene su 32 nevladine organizacije u

Republici Hrvatskoj, a rezultati pokazuju da se samo njih 6 bavi djecom žrtvama seksualne viktimizacije. Najviše se pružaju usluge emocionalne i institucionalne podrške te socijalnog savjetovanja. Rezultati istraživanja ukazuju na potrebu teritorijalnog širenja i specijalizacije nevladinih organizacija za rad s djecom žrtvama seksualne viktimizacije.

Reakcije djece na seksualno zlostavljanje su vrlo različite i individualne, pa se u skladu s time neka razviju težu kliničku sliku, dok druga djeca ne pokazuju simptome koji bi mogli ukazivati na zlostavljanje. Stoga je vrlo važno da tretman bude individualiziran (Štimac, 2010). Prvi korak u tretmanu je izdvajanje iz zlostavljajuće sredine i smještanje u sredinu gdje mu je osigurana zaštita. S obzirom na to da se seksualno nasilje nerijetko događa unutar obitelji, izdvajanje djeteta iz obiteljske sredine mora biti iznimno pažljivo provedeno. Sistematski terapijski pristup se može provesti kada su zadovoljeni svi uvjeti, a to su: dijete je zaštićeno od daljnjeg zlostavljanja, nadležne institucije su obaviještene, proveden je forenzički intervju, dijete je prošlo medicinski pregled, izvršena je inicijalna procjena obitelji te je obavljeno sudsko procesuiranje. Nije primjereno dijete uključiti u tretman ukoliko se primjerice ne nalazi u sigurnoj okolini ili još uvijek nije svjedočilo na sudu. Prema tome, multidisciplinarni pristup je ključan jer prevenira institucionalnu retraumatizaciju djeteta (Štimac, 2010). Cilj tretmana je da dijete proživljenu traumu može ugraditi u svoje životno iskustvo, da nauči prihvatiti što mu se dogodilo i nastaviti kvalitetno živjeti. To se postiže postupnim prolaženjem djeteta kroz traumatske događaje različitim strukturiranim tehnikama u sigurnoj okolini i uz prisutnu podršku. Tijekom tretmana, moguće je da dijete počinje pokazivati različite simptome kao što su tuga, uznemirenost ili strah. Tretman je namijenjen prije svega djetetu, no i roditelji su uključeni u tretman, u slučaju da se radi o nezlostavljajućem roditelju. Naglasak u radu s roditeljima je na njihovom osnaživanju kao primarnog pomagača, a što je dijete mlađe, to je rad s roditeljima potrebniji. Također, roditelja se može uputiti na tretman kod zasebnog terapeuta, pošto i oni mogu biti traumatizirani iskustvom djeteta¹⁵.

¹⁵ <https://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/dogodilo-se-sto-sada/>

3. PREGLED SPOZNAJA ISTRAŽIVANJA PROVEDENIH NA TEMELJU SEKUNDARNIH PODATAKA

Sekundarni podaci su rezultat prijašnjeg prikupljanja primarnih podataka. Ušteda vremena, sredstava i objektivnost su neke od značajnih karakteristika korištenja upravo sekundarnih podataka u istraživanjima. U kontekstu seksualne viktimizacije djece najčešće se koriste tzv. službeni podaci, odnosno podaci koje prikupljaju službe zadužene za službeno postupanje prema počiniteljima ili žrtvama. Također, prilikom analize takvih podataka važno je imati na umu kako različite službe raspolažu različitim vrstama podataka. Primjerice, MUP RH u svojim jedinicama podataka ima kaznena djela, osobe protiv kojih je policija podnijela kaznene prijave, kao i broj žrtava koje su viktimizirane pojedinim kaznenim djelom. Podaci državnih odvjetništava i sudova se mogu pronaći u službenim publikacijama Državnog zavoda za statistiku. U posebnim publikacijama se nalaze punoljetni i maloljetni počinitelji. Jedinica promatranja u navedenim publikacijama su maloljetni, odnosno punoljetni počinitelji, a mogu biti počinitelji, supočinitelji, poticatelji ili pomagatelji. Podaci su posebno prikazani ovisno o tome radi li se o prijavljenim, optuženim ili osuđenim počiniteljima kaznenih djela.

Vrlo je bitno obratiti pozornost na kredibilitet izvora takvih podataka, stoga slijedi pregled istraživanja koja su provedena na temelju sekundarnih službenih podataka, kao što su primjerice policijski, sudski ili državno odvjetnički podaci. Cilj je prikazati svako pojedino istraživanje i problematizirati značaj njihovih spoznaja za kreiranje politika suzbijanja seksualne viktimizacije djece s obzirom na veliku tamnu brojku. Rezultati provedenih istraživanja se prikazuju po pojedinačnim istraživanjima zato što je komparacija rezultata otežana zbog različitih definicija istraživanih pojava, odnosno različitih zakonskih definicija ovih kaznenih djela, kao i različitog prostornog i vremenskog obuhvata te različitih obilježja koja se analiziraju u različitim istraživanjima (Državni zavod za statistiku, 2020).

1. Seksualni napadi na djecu prijavljeni policijskim službama: karakteristike žrtve, incidenta i počinitelja (Snyder, 2000)

Snyder (2000) u uvodu izvještća provedene studije, navodi kako su prijašnji načini prikupljanja podataka o incidenciji seksualnog nasilja u SAD-u su zanemarivali mlade žrtve. Nacionalni sustav izvještavanja o incidentima (*eng. National Incident-Based Reporting System*, u daljnjem tekstu: NIBRS), tada relativno novi sustav, pridonio je detaljnijim opisima prijavljenog seksualnog nasilja.

U ovom istraživanju korišteni su podaci NIBRS-ove baze podataka koji sadrže izvješća policijskih službi dvanaest saveznih država: Alabama, Kolorado, Idaho, Illinois, Iowa, Massachusetts, Michigan, Sjeverna Dakota, Južna Karolina, Utah, Vermont i Virginia. Za proučavanje seksualnih delikata na štetu djece, korištene su dvije baze podataka u razdoblju od 1991. do 1996. godine. U jednoj bazi su sažeti podaci 60 991 žrtava, karakteristike incidenta te informacije o počinitelju ukoliko su bile dostupne. U drugoj bazi podataka su prikupljeni podaci o 57 762 počinitelja koje su identificirale žrtve te također informacije o žrtvi i karakteristikama incidenta. Seksualni napadi su klasificirani u četiri kategorije: silovanje (*eng. forcible rape*), prisilna sodomija (*eng. forcible sodomy*), seksualni napad predmetom (*eng. sexual assault with object*), prisilno milovanje (*eng. forcible fondling*). Najbrojnije kazneno djelo je prisilno milovanje, koje čini čak 45% svih napada, dok je silovanje uz prisilu sljedeće i čini 42% . Prisilna sodomija (8%) i seksualni napad predmetom (4%) se pojavljuju znatno rjeđe.

Karakteristike žrtava

Više od dvije trećine (67%) svih žrtava seksualnog nasilja je bilo maloljetno (osobe mlađe od 18 godina). Otprilike polovica maloljetnih žrtava seksualnog nasilja je mlađe od 12 godina (34% od svih žrtava). Svaka sedma žrtva seksualnog nasilja je mlađa od 6 godina, što čini ukupno 14% svih žrtava prijavljenih slučajeva. Djeca u dobi od 14 godina je najčešće doživljavaju seksualno nasilje.

Maloljetne žrtve čine većinu u tri od četiri kaznena djela: prisilno milovanje (84%), prisilna sodomija (79%), seksualni napad predmetom (75%). U navedenim kategorijama, udio žrtava mlađih od dvanaest godina čini otprilike polovicu svih žrtava. Maloljetne žrtve čine nešto manje od polovice (46%) od svih žrtava silovanja uz prisilu.

Ukupno 86% svih žrtava prijavljenog seksualnog nasilja čine žene s time da se udio žrtava ženskog spola povisuje zajedno sa dobi žrtava. Isto tako, udio žrtava muškog spola se smanjuje s dobi. Kada se radi o maloljetnim žrtvama, dječaci čine 18% svih žrtava, a djevojčice 82%. Djevojčice čine 73% žrtava mlađih od 12 godina, a 69% žrtava mlađih od 6 godina. Žrtve muškog spola u populaciji starijoj od 18 godina čine 4%.

Gotovo sva kaznena djela silovanja su uključivala žrtvu ženskog spola (99%). Udio maloljetnih muških žrtava prema kategorijama kaznenih djela:

- seksualni napad predmetom: 15%

- prisilno milovanje: 20%
- prisilna sodomija: 54%

Sukladno prijašnje navedenim informacijama, udio muških žrtava prema kategorijama raste ako izdvojimo žrtve mlađe od dvanaest godina:

- seksualni napad predmetom: 19%
- prisilno milovanje: 26%
- prisilna sodomija: 64%

Najveći rizik za dječake kao žrtve seksualnog nasilja je u dobi od 4 godine, dok je za djevojčice to dob od 14 godina.

Viktimizacija djece puno češće uključuje više žrtava nego što je to slučaj kod odraslih osoba. U 19% slučajeva, bilo je više od jedne žrtve u slučaju kada se radi o maloljetnim žrtvama. Djevojčice su češće viktimizirane same nego što je to slučaj kod dječaka (83% naprema 71%).

Dob žrtve je snažno povezana s mjestom gdje se seksualno nasilje dogodilo. U čak 77% svih maloljetničkih slučajeva, u odnosu na 55% odraslih slučajeva, žrtve su bile viktimizirane u svom domu ili drugom privatnom posjedu.

Karakteristike počinitelja

Počinitelji seksualnog nasilja općenito su uglavnom muškarci (96%). Što se tiče djela počinjenih na štetu maloljetnika, žene počiniteljice čine ukupno 6% slučajeva. Najveći postotak žena počiniteljica je kada se radi o žrtvama mlađim od 6 godina, te iznosi 12%. Maloljetni počinitelji čine ukupno 23% slučajeva seksualnog nasilja, a odrasli 77%. I maloljetni i punoljetni počinitelji u postotku češće čine seksualne delikte na štetu maloljetnika (96% i 67%). Mlađa djeca su češće napadana od strane maloljetnika nego što su to starija djeca.

Općenito, članovi obitelji su počinitelji seksualnog nasilja u 27% slučajeva. Ako izdvojimo samo slučajeve na štetu maloljetnika, taj postotak raste na 34%. Također, postotak počinitelja koji su članovi obitelji raste što je dijete mlađe, primjerice ako je žrtva mlađa od 6 godina, u čak 49% slučajeva počinitelj je član obitelji.

Podaci NIBRS-a ukazuju na to da je uhićenje počinitelja izvršeno u otprilike 27% svih slučajeva, a postoci se među grupama seksualnih delikata razlikuju do 5%. U 6% slučajeva je utvrđen nedostatak dokaza te su odbačeni, a u 7% slučajeva žrtva nije htjela surađivati. Mali

postotak se odnosi na počinitelje koji su umrli te je uhićenje bilo nemoguće. Razriješeno je tek 42% slučajeva prijavljenog seksualnog nasilja.

Počinitelji delikata na štetu maloljetnika imaju malo veću šansu biti uhićeni nego počinitelji delikata na štetu odraslih osoba (29% naprema 22%). Nadalje, kada se radi o najmlađoj skupini djece, djeci mlađoj od 6 godina, počinitelj je uhićen tek u 19% slučajeva.

Četiri faktora koja pokazuju najveći utjecaj na vjerojatnost uhićenja:

1. Broj žrtava- više žrtava povećava vjerojatnost uhićenja
2. Broj počinitelja- jedan počinitelj povećava vjerojatnost uhićenja
3. Dob žrtve- maloljetnost žrtve povećava vjerojatnost uhićenja
4. Spol žrtve- muški spol žrtve smanjuje mogućnost uhićenja

Provedeno istraživanje je potvrdilo kako su djeca u većem riziku postati žrtvom seksualnog nasilja nego što su to odrasli. Također, potvrdilo je prijašnje spoznaje kako su osobe ženskog spola češće žrtve. Posebna pozornost je posvećena činjenici kako dječaci više doživljavaju seksualno nasilje što su mlađi, a s porastom dobi, njihov se postotak smanjuje. Maloljetne žrtve su češće doživjele seksualno nasilje u svom domu nego odrasle žrtve, a može se povezati s činjenicom kako su upravo članovi obitelji ili bliske osobe počinitelji takvog nasilja. Iznimno je važno usredotočiti se na prevenciju edukaciju djece o seksualnom nasilju. Podatak da dječaci najčešće doživljavaju seksualno nasilje s 4 godine, a djevojčice s 14 se ne smije ignorirati te se djecu mora educirati prije najrizičnije dobi. Isto tako, edukacija je potrebna zbog počinitelja seksualnog nasilja, koji su nerijetko i sami maloljetni. Kako je istraživanje provedeno u SAD-u gdje postoje javno dostupni registri o počiniteljima seksualnog nasilja, bitno je podići svijest populacije o učestalosti počinjenja seksualnog nasilja u domu kao i od strane članova obitelji, kako registri ne bi stvorili lažan osjećaj sigurnosti.

2. Seksualni delikti na štetu djece i mladih prijavljeni policiji u Kanadi 2012. godine (Cotter, Beaupré, 2014)

Cilj istraživanja je utvrditi karakteristike žrtava, kaznenih djela, kao i optuženih osoba. Otprilike 14 000 maloljetnika (osobe mlađe od 18 godina) je bilo žrtvom seksualnog nasilja prijavljenog policiji u 2012. godini. Od svih delikata na štetu djece, seksualno nasilje čini otprilike 1/5 (21%). Seksualno nasilje na štetu djece čini ukupno 55% od ukupno prijavljenog seksualnog nasilja policiji, a djeca čine tek udio od 20% populacije Kanade. Seksualno nasilje prvog stupnja (*level one sexual assault*) čini 72% svih seksualnih delikata počinjenih na štetu djece. Seksualno nasilje prvog i drugog stupnja se pojavljuje u malim postocima, otprilike 1%.

Prijavljeno seksualno nasilje raste s porastom dobi sve do 14 godine, kada je ujedno i najčešće, a nakon čega se stopa smanjuje s dobi. Većina seksualnog nasilja na štetu djece je počinjeno na štetu djevojčica, 81%. Djevojčice i dječaci doživljavaju nasilje u svakoj dobi, no uočene su određene razlike s obzirom na dob najučestalije viktimizacije. Što se tiče ženskog spola, seksualno nasilje raste s godinama, a u dobi od 14 godina ga doživljavaju najčešće, nakon čega stopa postupno opada. Dječaci seksualno nasilje doživljavaju relativno konstantno između 5 i 15 godina, nakon čega se smanjuje. Najčešća dob doživljenog nasilja za dječake je 8 godina. Većina seksualnih delikata je počinjena od strane osobe koju žrtva poznaje, preciznije 88%. Mlađa djeca su u većem riziku da će seksualno nasilje izvršiti osoba koju poznaju, nego što je to kod starije djece. Kod žrtava u dobi do 3 godine, član obitelji je bio počinitelj nasilja u čak dvije trećine slučajeva (66%), poznanik je bio počinitelj u 30% slučajeva, a potpuni stranac u 4% slučajeva. Suprotno tome, kod adolescenata je veća vjerojatnost da počinitelj seksualnog delikta bude poznanik nego član obitelji. Član obitelji je bio počinitelj u 19% slučajeva, poznanik u čak 53% slučajeva, dok je potpuni stranac počinitelj u 19% slučajeva seksualnog nasilja prema djeci u dobi 16 i 17 godina.

Jedna četvrtina, odnosno 26% slučajeva seksualnog nasilja na štetu djece prijavljena 2012. godine se dogodilo prethodne godine. U usporedbi s time, kada se radi seksualnom nasilju na štetu odraslih, taj postotak iznosi 9%, a neseksualno nasilje na štetu djece iznosi 1%. Od seksualnih delikata koji su poznati policiji od 2012. godine, 67% slučajeva koji su uključivali muško dijete su se dogodili iste godine, za razliku od ženske gdje je taj postotak 76%. Također, muške žrtve su češće kasnile u prijavljivanju od 10 godina ili više nego ženske (17% naprama 7%). Ovo nam daje naznaku da su neke žrtve prijavile seksualno nasilje doživjelo u djetinjstvu tek u odrasloj dobi. Odgode u prijavljivanju se razlikuju ukoliko se u obzir uzme odnos između

žrtve i počinitelja. Najčešće su odgode u prijavljivanju u slučajevima u kojima je počinitelj član obitelji (37%) ili osoba u položaju moći (41%). Također, djeca žrtve u dobi od 8 do 10 godina najčešće prijavljuju nasilje s odgodom (45-42%).

Čak jedna trećina (30%) prijavljenih slučajeva seksualnog nasilja na štetu djece je počinjena od strane maloljetnika. Kada se radi o žrtvi mlađoj od 12 godina, optužena osoba najčešće je bila između 12 i 17 godina starosti (39%), a kada se radi o žrtvama između 12 i 17 godina, optužena osoba najčešće je bila između 12 i 17 godina ili između 18 i 24 godina (oboje 25%).

Većina osoba, odnosno 97% optuženih za seksualno nasilje na štetu djece su muškarci. U 81% slučajeva žrtva je ženskog, optuženi muškog spola. U 16% slučajevi i žrtva i optuženi su muškog spola.

Tri četvrtine, odnosno 74% slučajeva seksualnog nasilja na štetu djece je počinjeno na privatnom posjedu. Manji postotak je kada se radi o neseksualnim deliktima (42%). Postotak slučajeva počinjenih na privatnom posjedu se smanjuje s dobi. Žrtve u dobi do 3 godine su u 90% slučajeva nasilje doživjele na privatnom posjedu, dok taj postotak za žrtve u dobi 16 i 17 godina iznosi 65%.

Navedeno istraživanje je potvrdilo slične zaključke kao prethodno provedeno u SAD-u, iako treba uzeti u obzir da se radi o različitim državama, pa tako i zakonskoj regulativi, te o različitom promatranom vremenskom periodu. Oba istraživanja se slažu da je dob od 14 godina najrizičnija za djevojčice kada je riječ o doživljenom seksualnom nasilju. Dob za dječake se razlikuje, te navode kako dječaci najčešće doživljavaju seksualno nasilje u dobi od 8 godina. Ipak, još se uvijek radi o maloj djeci i pokazuje nam da su dječaci ranjiviji u ranijoj dobi nego što je to slučaj s djevojčicama. Značajan postotak žrtvi prijavljuje seksualno nasilje s odgodom, pogotovo ukoliko se uspoređi s neseksualnim deliktima ili onima počinjenim na štetu odrasle osobe. Kasnije prijavljivanje je moguće zbog nerazumijevanja djeteta o tome što mu se dogodilo, odnosno neprepoznavanja da je doživjelo seksualno nasilje. Također, žrtve muškog spola su češće odgađale prijavu 10 godina ili više nego što su to činile ženske. Ovo može biti povezano sa snažnom stigmom društva kada je u pitanju seksualno nasilje, a posebno naglašeno kada se događa na štetu muškog spola. Stoga naglasak opet treba biti na edukaciji te uklanjanju stigme i razbijanju mitova o žrtvama seksualnog nasilja. Postojanje stigme žrtvama otežava odluku da se povjere drugoj osobi o proživljenom nasilju te podršci na koju imaju pravo, a nošenje s traumom čine težom.

3. Seksualno nasilje na štetu djece u Engleskoj i Walesu (travanj 2018. – ožujak 2019.) (Office for National Statistics, 2020)

U ovom radu riječ je o nacionalnom godišnjem viktimizacijskom istraživanju koje je zamišljeno uz korištenje službenih podataka. Istraživanje je provedeno u Engleskoj i Walesu za razdoblje od travnja 2018. do ožujka 2019. godine.

Zbog velike tamne brojke u prijavljivanju seksualnog nasilja na štetu djece, autori ovog izvješća kombinirali su različite izvore informacija.

1. Odrasle osobe koje izvještavaju o seksualnom nasilu u djetinjstvu
2. Seksualni delikti na štetu djece zabilježeni od strane policije
3. Djeca čije je zlostavljanje otkriveno od strane službi
4. Kontakt s nekom službom podrške

U istraživanju kriminala u Engleskoj i Walesu (*eng. The Crime Survey for England and Wales*, u daljnjem tekstu: **CSEW**) rezultati su pokazali kako je 3.1 (7.5%) milijuna odraslih iskusilo seksualno nasilje prije dobi od 16 godina. Također, 36% izvještava o tome kako su iskusili više od jednog oblika seksualnog nasilja. Žene češće izvještavaju o doživljenim različitim oblicima seksualnog nasilja nego muškarci (39% naprema 26%). Preko polovice (54%) je iskusilo još neki oblik nasilja kao što su primjerice fizičko ili emocionalno nasilje. Za svaki oblik seksualnog nasilja mjerenom u CSEW-u, procjenjuje se da je manje od jedne četvrtine prijavilo zlostavljanje policiji, pa se podaci policije ne mogu koristiti u određivanju prevalencije. Neka kaznena djela se odnose samo na djecu kao žrtve, dok u većini kaznenih djela žrtve mogu biti i odrasli i djeca.

The Home Office Data Hub je baza podataka koja policiji omogućava bilježenje više informacija o prijavljenim zločinima. Svejedno, te informacije nisu uvijek dostupne te se ne mogu identificirati svi delikti na štetu djece. Policija je zabilježila 73 260 slučajeva seksualnog nasilja na štetu djece, a u 27% slučajeva se radilo o kaznenom djelu silovanja. U 34% posto slučajeva prijavljenih policiji, dogodilo se prije godinu ili više dana. Kada govorimo o mjestu počinjenja kaznenog djela, kontaktno seksualno nasilje počinjeno na štetu djece prije 16 godine, prema podacima dobivenima iz CSEW istraživanja, dogodilo se najčešće u nečijem domu koji nije žrtvin (40%) ili žrtvinom domu (37%). Više od polovice (54%) odraslih koji su doživjeli seksualno nasilje prije dobi od 16 godina, tvrde kako je seksualno zlostavljanje trajalo manje od godinu dana, dok njih 25% tvrdi kako je trajalo više od godine dana, ali manje od 4 godine.

Rezultati CSEW-a pokazuju kako se žrtve nisu nikome povjerile o doživljenom seksualnom nasilju prije 16 godine u sljedećim postocima:

- Nekontaktno seksualno nasilje: 17%
- Silovanje (pokušaji počinjenja uključeni): 25%
- Kontaktno seksualno nasilje: 24%

Nema značajnih razlika o ne povjeravanju između muškaraca i žena kada se radi o silovanju. Ipak, muškarci češće neće nikome reći ukoliko je riječ o nekom drugom obliku kontaktnog (34% naprema 22%) ili nekotaktnog seksualnog nasilja (30% naprema 14%). Tek u 24% slučajeva, žrtve su rekle nekome o proživljenome silovanju onda kada se dogodilo, a 46% nekada kasnije u životu. Postotak raste kada je riječ o kontaktnom seksualnom nasilju (30%) i nekotaktnom seksualnom nasilju (40%).

Tek 14% slučajeva je prijavljeno policiji za nekontaktno nasilje, a kada se radi o silovanju riječ je o 7% slučajeva, a za kontaktno seksualno nasilje iznosi 6%. Kao najčešći razlozi navode se: sram (53-58%), nisu mislili da će im itko vjerovati (33-45%), poniženje (26%- 28%), te nisu mislili da će se nešto poduzeti (20% - 22%).

Podaci službi za podršku djeci sadrže indikacije o tome koliko često djeca potražuju pomoć u slučaju seksualnog nasilja. Podaci se mogu preklapati s nekim službenim podacima. **Childline** je besplatna linija dostupna djeci koja omogućuje da razgovaraju sa stručnjakom o bilo kojem problemu. Seksualno nasilje djece je postalo najčešći problem s kojim se javljaju djeca u razdoblju od travnja 2018. do ožujka 2019. u usporedbi s prijašnjim godinama kada je dominantno bilo fizičko nasilje.

Nacionalno udruženje za osobe zlostavljane u djetinjstvu (**NAPAC**) pomaže odraslim osobama koje su nasilje pretrpjele u djetinjstvu. Zabilježeno je 63% poziva NAPAC-u koji su prijavljivali seksualno nasilje, iako su pozivatelji mogli istovremeno izvještavati o više oblika nasilja.

Podaci CSEW-a procjenjuje kako žene imaju tri puta veću vjerojatnost nego muškarci da će doživjeti seksualno nasilje prije dobi od 16 godina (11.5% naprema 3.5%). Ako se izdvoje samo slučajevi silovanja (ili pokušaja) ta razlika je još veća (3.4% žene i 0.6% muškarci). U gotovo polovici slučajeva (48%) seksualno nasilje doživljeno prije dobi od 16 godina, dogodilo se do 11. godine. Za većinu žrtava (96%) nasilje je prestalo prije 16. godine.

Policijski podaci također ukazuju kako su žrtve seksualnog nasilja uglavnom žene (80%). Podaci dobiveni od strane Childline-a, od slučajeva u kojima je bio poznat spol, u 87% slučajeva se radilo o ženskom spolu žrtve, a najčešća dobna grupa su djeca između 12 i 15 godina (50%). NAPAC izvještava kako je 75% poziva o seksualnom nasilju bilo na štetu žrtve ženskog spola. Rezultati CSEW-a pokazuju kako je u većini slučajeva seksualno nasilje bilo počinjeno od strane muške osobe. Oni koji su doživjeli seksualno nasilje od strane muških i ženskih osoba iznose 4%, a oni koji su doživjeli seksualno nasilje od strane ženske osobe također iznose 4%.

Odrasle osobe koje su seksualno zlostavljane prije navršene 16. godine života najčešće je zlostavljao prijatelj ili poznanik (uključujući primjerice susjede ili članove obitelji) (37%). U oko trećine slučajeva (30%) počinitelj je bio stranac. Žene su pet puta češće bile viktimizirane od strane počima nego muškarci (7,5% naprema 1,4%). Također, češće su bile viktimizirane od strane člana obitelji koji nije roditelj, pomajka ili počim (24% naprema 15%). Žene su imale su češće od muškaraca viktimizirane od strane partnera ili bivšeg partnera (11% naprema 3%). Muškarci su su češće viktimizirani od osobe od povjerenja ili autoriteta (primjerice učitelj ili liječnik) nego što su to žene (16% naprema 6%).

U ovom istraživanju korišteni su podaci iz različitih izvora. Korištenje različitih izvora je korisno u dobivanju potpunije slike seksualne viktimizacije djece. Vidljivo je kako su neslužbeni podaci puno detaljniji i prikupljeno je više informacija o obilježjima žrtava, počinitelja, odnosu, vjerojatnošću prijavljivanja i slično. Potrebno je stoga posvetiti više pažnje prikupljanju podataka korištenjem različitih izvora te razviti učinkovitije i sustavne načine za prikupljanje podataka o počiniteljima i žrtvama. Usporedbom podataka, vidljiva je niska stopa prijavljivanja seksualnog nasilja što nam još jednom pokazuje vrlo veliku tamnu brojku koja je prisutna kada se radi o seksualnim deliktima. Navedeni razlozi neprijavlivanja ponovno potvrđuju potrebu za cjelovitom seksualnom edukacijom. Potrebno je stvoriti okruženje koje djetetu pruža osjećaj povjerenja i sigurnosti kako bi moglo izraziti sve svoje teškoće, pa tako i reći ukoliko je doživjelo seksualno zlostavljanje.

4. Mjerenje razmjera i promjene prirode seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja dječesužbeni podaci (Kelly i Karsna, 2017)

U ovom istraživanju provedenom u Engleskoj i Walesu je također korišteno više izvora podataka kako bi se analizirala ključna obilježja seksualnih delikata. Prikazani su policijski podaci za razdoblje od travnja 2015. do ožujka 2016. godine, te podaci Kraljevskog tužilaštva za razdoblje od 2007. do 2015. godine.

Policijski podaci od travnja 2015. do ožujka 2016. godine pokazuju kako je 20% svih seksualnih delikata na štetu djece počinjeno prije godinu dana ili više. Broj slučajeva koji su se dogodili prije više od 20 godina povećao se za 8% u odnosu na prošlu godinu. Prema prijavljenim slučajevima policiji, najčešće prijavljivani seksualni delikti su Opscene publikacije i zaštićeni seksualni materijali (*eng. Obscene publications and protected sexual material*) koji čine 23,9% od svih prijavljenih delikata u Engleskoj i Walesu. Slijedi ih kazneno djelo seksualne aktivnosti s djetetom mlađim od 16 godina (21,1%) te seksualni napad na dijete ženskog spola mlađe od 13 godina (13,7%). Od ukupnog broja prijavljenih slučajeva policiji, samo je u 24% slučajeva izrečena neka vrsta sankcije.

Podaci prikupljeni od strane policije, lokalnih vlasti i volonterskog sektora ukazuju da je 73% žrtava seksualnog nasilja bilo ženskog spola. Većina djevojčica je bila starija od 13 godina (62%), dok je većina dječaka bila mlađa od 13 godina (69%).

Kraljevsko tužilaštvo (*eng. Crown Prosecution Service*) prati slučajeve optuženih i sankcioniranih slučajeva seksualnih delikata nad djecom. Od 2007. do 2015. godine broj slučajeva u kojima je izrečena kazna je porastao za 58%. Podaci Ministarstva pravosuđa pokazuju da je od ukupnog broja procesuiranih slučajeva, 72% osuđeno i sankcionirano. Ipak, kada se radi o slučajevima silovanja, podaci pokazuju kako se relativno mali broj slučajeva procesuirao i izriču se sankcije. U 2016. slučajevi silovanja su bili sankcionirani u manje od 50%.

Podaci iz ovog istraživanja pokazuju nedostatak informacija o žrtvama i počiniteljima. Osim spola, ostale informacije nisu sustavno praćene, kao što su primjerice odnos žrtve i počinitelja ili vremenski period zlostavljanja. Također, službeni podaci ne razlikuju jesu li počinitelji napravili samo jedno djelo, više njih ili su serijski počinitelji. Nadalje, ne razlikuje nasilje koje je prijavljeno direktno od strane žrtve, od osobe od povjerenja ili stručnjaka.

5. Kažnjavanje počinitelja najtežih seksualnih delikata na štetu djece u RH- Zakonski okviru i postojeća sudska praksa (Rittossa, 2018)

Provedeno istraživanje uzima u obzir pravomoćno osuđene počinitelje za kaznena djela iz čl. 192. KZ/97 (Spolni odnošaj s djetetom) i čl. 158. st. 1. i 5. (Spolna zlorporaba djeteta mlađeg od petnaest godina) te čl. 166. KZ/11. (Teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta) kako bi se analizirale izrečene kazne i zakonski propisane kazne za grube povrede seksualnog integriteta djeteta. U obzir su uzeta kaznena djela u razdoblju od 2008. do 2017. godine. To razdoblje odgovara posljednjih pet godina primjene KZ/97 i prvih pet godina primjene KZ/11. kako bi se ravnomjerno ispitala dinamika sudskog kažnjavanja. Analizirani su podaci Državnog zavoda za statistiku, Županijskog suda u Splitu i Županijskog suda u Rijeci koji odgovaraju sadržajnim i vremenskim postavkama uzorka. Također su uzeti podaci Općinskog suda u Splitu i Općinskog suda u Rijeci u posljednjih pet godina zato što počinjenje djela iz čl. 158. st.1. KZ/11 spada u nadležnost općinskih sudova.

Kažnjavanje počinitelja prema KZ/97

Podaci pokazuju kako se KZ/97 primjenjivao i nakon 1. siječnja 2013. kada je na snagu stupio KZ/11. u onim predmetima u kojima je utvrđeno da nema osnove za primjenu KZ/11 kao blažeg zakona. U 2016. godini samo je jedan slučaj pravomoćne presude prema čl. 192. KZ/97 što upozorava na činjenicu da neki postupci mogu trajati i duže od četiri godine, što je neprihvatljivo.

Prikupljeni podaci pokazuju kako je bezuvjetna kazna zatvora izrečena u 76% slučajeva, a uvjetna osuda za 5,8% počinitelja. Ostatak slučajeva se odnosi na maloljetničke sankcije, a prevladava (58%) izricanje pridržaja maloljetničkog zatvora dok je maloljetnički zatvor izrečen za 22,6% mladih počinitelja.

Zatvorske sankcije su se u najvećem postotku kretale između tri do pet godina ili pet do deset godina zatvora. Jednom počinitelju je izrečena kazna dugotrajnog zatvora, a čak šestorici kazna zatvora od deset do petnaest godina. Kada izuzmemo maloljetničke sankcije i uvjetne osude, proizlazi zaključak da su sudovi izrekli blažu kaznu od zakonskog minimuma gotovo polovini počinitelja u različitim postocima ovisno o vrsti spolnog odnošaja s djetetom. Najveći postotak je u kažnjavanju osnovnog (73,3%) i kvalificiranog oblika kaznenog djela iz stavka 5. (77,8%). Nadalje, ublažavanje kazne vezano je uz spolni odnošaj djeteta sa zlorporabom položaja u 38,9% slučajeva, a za nasilni spolni odnošaj ili spolni odnošaj s nemoćnim djetetom u 52% slučajeva.

Kažnjavanje počinitelja prema KZ/11

U razdoblju primjene KZ/11, sudovi su u 6 različitih slučajeva izrekli kaznu za počinitelje iznad 10 godina, od se pola odnosi na kazneno djelo iz članka 166. Također, uočen je porast izricanja kazne zatvora od 6 do dvanaest mjeseci zbog blažeg oblika teškog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta iz stavka 1. Također, sud koristi mogućnost izricanja djelomične uvjetne osude te je izrečena ukupno petorici počinitelja.

Udio bezuvjetnih kazni zatvora iznosi 60,7%, a udio uvjetnih osuda 24,8%. S druge strane, udio počinitelja kojima je izrečena kazna maloljetničkog zatvora se udvostručio i iznosi 45,5%. Kazne zatvora se još uvijek u velikom postotku (43%) izriču iznad tri godine. Najveća odstupanja u izboru sankcija su vidljiva prilikom izricanja bezuvjetne kazne zatvora od šest do dvanaest mjeseci. Broj počinitelja kojima je izrečena navedena sankcija se gotovo učeterostručio. Nadalje, u značajno manjem broju sud je odlučio izreći kaznu ispod zakonskog minimuma. U 31,1% slučajeva kazna za počinitelje spolnog odnošaja bez pristanka djeteta je izrečena ispod zakonskog minimuma, u 11,1% za kazneno djelo iz čl.158.st.5. KZ/11, a veći udio kazni izrečenih ispod zakonskog minimuma izriče se za kaznena djela iz stavka 166.st.1. (45%) i st.2. (37,5%).

Kažnjavanje počinitelja na razini sudišta

U 59% od svih utvrđenih djela, prevladavaju spolni odnošaji i ekvivalentne spolne radnje. S druge strane, u i puno manjem broju slučajeva se upotrebljava sila, zlouporaba položaja i posebnog odnosa s djetetom. Sudovi su odredili najveći broj kazni zatvora u rasponu do dvije godine. Raspon sankcija se kreće od rada za opće dobro i jednogodišnje kazne zatvora uvjetovane na pet godina do zatvorske kazne u trajanju od osam godina.

Najčešće izrečene olakotne okolnosti se odnose na život počinitelja prije počinjenja kaznenog djela (primjerice neosuđivanost) te potpuno priznanje kaznenog djela. Još neke od olakotnih okolnosti uključuju izrazio žaljenje i kajanje počinitelja te obećanje da više neće činiti kaznena djela, trenutačne životne prilike, mladu životnu dob, odnos počinitelja i žrtve (bili su „u vezi“), ponašanje žrtve (pridonijela počinjenju kaznenog djela), ponašanje počinitelja tijekom kaznenog postupka (prilično ponašanja), počiniteljevo odrastanje te nove obiteljske prilike.

Najčešće otegotne okolnosti su se odnosile na način počinjenja djela što uključuje upornost i odlučnost u počinjenju, dug vremenski period trajanja kaznenog djela te duljina

trajanja u svakom posebnom navratu. Također, posebna se pozornost pridaje posljedicama seksualnog zlostavljanja djece te društvenoj opasnosti počinitelja kaznenog djela. Još neke od otegotnih okolnosti su ponašanje okrivljenika prije i nakon počinjenja kaznenog djela te pojačani napor da se za djelo ne sazna, okolnosti vezane uz počinitelja (ranija osuđivanost, ponašanje tijekom kaznenog postupka), okolnosti vezane uz dijete (mlada dob, pretrpljena bol) odnos počinitelja i djeteta (velika razlika u dobi) te šire posljedice (npr. obiteljske posljedice).

Prema presudama iz uzorka, olakotno je ocijenjeno 17 okolnosti, a otegotnih 32. U samo jednom slučaju nije ustanovljena niti jedna otegotna okolnost.

Sama autorica ističe kako ne postoji jasna veza između pojedine olakotne/otegotne okolnosti i izrečene kazne, već se one u presudama samo nabrajaju. Nadalje, analiza je pokazala kako su sudovi zauzeli suprotne stavove kada se radi o određenim okolnostima (npr. žrtva i počinitelj su bili „u vezi“) i kakav učinak imaju na odmjeravanje kazne. Autorica smatra kako je potrebno ukloniti nedostatke u obrazloženju odluka o sankciji. Nadalje, autorica upozorava kako je iz podataka je vidljivo kako je značajan broj sankcija izrečen ispod zakonskog minimuma, a sudovi također često izriču sankcije u donjoj polovici raspona kazne. Posebno je zabrinjavajuć podatak o trajanju postupka (neki slučajevi mogu trajati i do četiri godine), što je u kontekstu žurnosti postupanja nedopustivo kada se radi o seksualnim deliktima na štetu djece. Vrijeme trajanja i odlučivanja bi se trebalo ograničiti kako bi se djete izbjeglo sekundarnu viktimizaciju te se što prije uključilo u tretman.

6. Obilježja seksualnog zlostavljanja djece u Hrvatskoj (Sladović, Družić, 2000)

U ovom istraživanju analizirani su policijski podaci o prijavljenim seksualnim deliktima na štetu djece u razdoblju od 1990. do 1998. godine. Analizirana su obilježja kaznenih djela (N= 685), kao i obilježja žrtava (N= 589), te počinitelja (N= 472). Uključene su sljedeće vrste seksualnog zlostavljanja: milovanje i oralno zlostavljanje, zadovoljavanje pohote pred djetetom, genitalni spolni odnos, analni spolni odnos, silovanje, spolni odnos uporabom sile, spolni odnos iskorištavanjem profesionalne pozicije, organizirana prostitucija.

Obilježja kaznenih djela

U tri posljednje analizirane godine (1996.-1998.) vidljiv je porast prijava kaznenih djela, a broj prijava je veći u gradovima nego što je u manjim mjestima (najviše u Zagrebu i Splitu).

Najčešće prijavljivana kaznena djela su milovanje i oralno zlostavljanje (48,32%) te zadovoljenje pohote pred djetetom (25,9%). Ovdje se radi o uvjetno rečeno blažim oblicima seksualnog zlostavljanja.

U slučajevima koji uključuju genitalni spolni odnos, radi se uglavnom o mlađim počiniteljima (do 40 godina), a u slučajevima milovanja i oralnog zlostavljanja češće se radi o starijim počiniteljima (iznad 50 godina).

U slučajevima silovanja, spolnog odnosa uporabom sile i zloupotrebe profesionalnog položaja žrtve su uvijek bile ženskog spola, dok u slučajevima analnog spolnog odnosa se uvijek radilo o dječacima.

Najčešća mjesta počinjenja seksualnih delikata su upravo u najbližoj okolni djece koja roditelji i djeca smatraju sigurnima. To su vlastiti dom (29,5%), zgrade (14,2%) i ulice oko doma (11,4%). Zatim slijede počiniteljev stan (10,9%), otvoreni prostor kao što su plaže ili šume (9,8%) te javna mjesta (5,4%).

Obilježja počinitelja

Muškarci su u 96,8% slučajeva počinitelji seksualnih delikata. Dob počinitelja se kreće od 9 do 81 godine. Najčešće se radi o počiniteljima u dobnoj skupini od 20 do 29 godina (21,2%) i od 40 do 49 godina (21%). U 18,2% počinitelji su adolescenti.

U ukupnom broju počinitelja prema zanimanju/obrazovanju, njih čak 39,2% su kvalificirani radnici, a 11,2% umirovljenici. Obrtnici i oni sa srednjom stručnom spremom su zastupljeni u gotovo jednakom broju (9,8% i 9,6%). Najmanje su zastupljeni oni s visokom stručnom spremom (3%) te poljoprivrednici (2,6%).

Obilježja žrtava

Djevojčice 4 do 5 puta češće od dječaka doživljavaju seksualno nasilje nego dječaci (84,22% naprema 15,78%). Prosječna dob žrtava je 9,6 godina, a najveći broj žrtava je u dobi između 10 i 13 godina (57,6%). U dobi do 5 godina bilo je 7,1% žrtava, a njih 35,3% u dobi od 6 do 9 godina.

Autorice objašnjavaju kako porast prijavljenih kaznenih djela u posljednjim godinama može biti posljedica demokratskih promjena kao i promjena u javnom mnijenju te podizanju svijesti društva o problemu seksualnog nasilja. Također, veći broj prijavi uvjetno rečeno lakših

kaznenih djela objašnjavaju razmišljanjem kako se može raditi o tome da su počinitelji uhićeni na vrijeme te nije došlo do eskalacije i počinjenja težeg kaznenog djela. Također, tamna brojka u slučajevima koji uključuju spolni odnos je veća, te kada se radi o težim oblicima seksualnog nasilja, češće su popraćena ozbiljnim prijetnjama žrtvi i bliskim osobama. Policijski podaci sadrže jednostavna sociodemografska obilježja, te ne sadrže podatke kao što su recimo odnos žrtve i počinitelja. Autorice ističu kako se o odnosu žrtve i počinitelja može pretpostaviti na temelju podataka o mjestu kaznenog djela, odnosno da se većinom radi o počinitelju poznatom djetetu ili obitelji. Isto tako, što se tiče dobi žrtava, važno je istaknuti kako su starija djeca svjesnija problema seksualnog nasilja i mogu razumjeti što im se dogodilo, što nije uvijek slučaj kod mlađe djece.

7. Karakteristike seksualnog zlostavljanja djece (Kovčo Vukadin, Mesić, Žgela, 2018)

U ovom istraživanju analizirani su policijski podaci prijavljenih slučajeva (N=154) seksualnog zlostavljanja djece u razdoblju od 1998. do 2012. godine u dvije županije- Karlovačkoj županiji te Sisačko-Moslavačkoj županiji. Uključeni su svi slučajevi u kojima je žrtva dijete, neovisno o dobi počinitelja, pa su tako i uključeni slučajevi u kojima je počinitelj mlađi od 14 godina (ukupno 11 slučajeva (7,1% od ukupnog broja počinitelja)). Kaznena djela koja su uključena u istraživanje su silovanje, spolni odnošaj s nemoćnom osobom, prisila na spolni odnošaj, spolni odnošaj zlouporabom položaja i spolni odnošaj s djetetom. Analizirane su karakteristike kaznenih djela, žrtvi i počinitelja.

Karakteristike kaznenih djela

Oba spola su najčešće žrtve spolnog odnošaja s djetetom. Od svih navedenih kaznenih djela, žrtve muškog spola su u 91,2 % viktimizirane u kaznenom djelu spolnog odnošaja s djetetom, a 8,8% u kaznenom djelu silovanja. U preostala tri kaznena djela nije zabilježen niti jedan slučaj žrtve muškog spola. Žrtve ženskog spola su u 59,2% doživjele kazneno djelo spolnog odnošaja s djetetom, a u 48,1% kazneno djelo silovanja. Za kazneno djelo prisile na spolni odnošaj zabilježen je samo jedan slučaj.

Žrtva (ili njezini roditelji) je najčešće samostalno prijavila slučaj policiji (37,7%). U 32,5% slučajeva, prijavu je podnio netko drugi (medicinsko osoblje, učitelj, pedagog), a u 29,9% je to bila državna institucija (Centar za socijalnu skrb).

U 57% slučajeva ne postoji točna informacija o danu u tjednu kada se dogodila viktimizacija. U nekim slučajevima je to značilo da se viktimizacija dogodila više od jedanput. Dostupni podaci ukazuju na malo višu pojavu viktimizacije tijekom vikenda u odnosu na ostatak tjedna.

U 59 slučajeva dostupna je informacija o vremenu u danu kada se najčešće događa viktimizacija. Najčešće se događa u vremenu između 18h i 23.59h (49,1%), a najrjeđe između 6h i 11:59h.

Žrtve su najčešće prijavljivale seksualno nasilje unutar jedne godine (38,4%), te više od jedne godine (25,3%) od kada se ono dogodilo. Znatno manji broj žrtava je prijavilo viktimizaciju odmah nakon što se dogodila (9,6%), zatim unutar 24 sata (11,6%), unutar tjedan dana (8,2%) ili unutar mjesec dana (6,8%). Najčešći razlog odgode prijave je strah od počinitelja.

Fizička sila je upotrijebljena u 47,7% slučajeva, a prijetnja u 16,9%. Većina slučajeva (80,4%) je uključivalo samo jedno kazneno djelo, dok je u 19,6% slučajeva zabilježeno dva. U polovici slučajeva (51,1%) kazneno djelo je počinjeno jedanput, a u 48,1% slučajeva više od jedanput. U čak 65,6% slučajeva kazneno djelo je počinjeno na privatnom posjedu.

Karakteristike žrtvi

Žrtve u većini prijavljenih kaznenih djela su bile ženskog spola (77,9%). U uzorku dob žrtava kretala se između 3 i 17 godina. Žrtve muškog spola su generalno mlađe od žrtvi ženskog spola. Većina žrtava je pohađala osnovnu školu u vrijeme viktimizacije (57,1%), njih 3,9% je završilo osnovnu školu, 19,5% ih je pohađalo srednju školu, a 14,9% su bila djeca predškolskog uzrasta. U 4,5% slučajeva žrtve navode kako nikada nisu pohađale školu ili su prekinule školovanje nakon nekoliko godina.

Većina žrtava nije doživjela drugu viktimizaciju (82,5%), a od onih koje jesu, većinom se radilo o muškim žrtvama.

Većina žrtava poznaje otprije počinitelje, a najčešće se radi o prijatelju/poznaniku (42,9%), zatim članu obitelji (26,6%) ili intimnom partneru (16,2%). U 8,4% slučajeva počinitelj je bio susjed, kum, prijatelj jednog od roditelja ili udomitelj.

U slučajevima u kojima je informacija dostupna (64), 29,7% žrtava je bilo pod utjecajem alkohola (sve su ženske žrtve).

U gotovo polovici slučajeva (49,2%) žrtva se opirala počinitelju, a većinom se radilo o ženskim žrtvama (53,8%).

Karakteristike počinitelja

Većina počinitelja iz uzorka su bili muškarci. Žrtve muškog spola su češće viktimizirane od strane počiniteljica nego što su ženske žrtve (20,6% naprema 0,8%). Dob počinitelja se kretala od 11 do 72 godine života.

Otpriblike trećina počinitelja (33,1%) ima srednjoškolsko obrazovanje, a njih 25% je završilo osnovnu školu. U 14,2% slučajeva počinitelj je još uvijek pohađao srednju školu, a u 10,1% osnovnu školu. Njih 16,2% nije pohađalo školu ili je završilo tek nekoliko godina osnovne škole. Samo 1,4% počinitelja ima visokoškolsko obrazovanje.

Žrtve muškog spola su češće viktimizirane od strane počinitelja koji pohađaju osnovnu školu (29,4%) nego žrtve ženskog spola (4,2%), dok su žrtve ženskog spola češće viktimizirane od strane počinitelja sa završenom osnovnom školom (27,5% naprema 11,8%).

Status zaposlenja počinitelja je dostupan u 133 slučaja. Više od trećine počinitelja (36,8%) je nezaposleno, 25% zaposleno, a 6,8% u mirovini.

Podaci o bračnom statusu počinitelja pokazuju da njih čak 64% nije u braku, 28,7% u braku ili izvanbračnoj zajednici, 6,7% su rastavljeni, a 0,7% su udovci.

U usporedbi s prethodnim istraživanjem koje je također koristilo policijske podatke, u ovom istraživanju je dostupno više informacija, kao što je primjerice informacija o tome tko je prijavio kazneno djelo, u koje doba dana/ danu u tjednu se dogodilo, odnos između počinitelja i žrtve. To nam ukazuje na napredak u prikupljanju relevantnih informacija od strane policije. Autori ističu kako je potrebno podići društvenu svijest o problemu seksualnog nasilja posebno kada se radi o viktimizaciji muških žrtava te osnažiti stručnjake koji rade s djecom kako bi bili bolji u prepoznavanju zlostavljane djece. Isto tako, u smislu prevencije seksualnog nasilja koje se događa izvan obitelji, potrebno je više edukativnih programa usmjerenih na roditelje. Autori upozoravaju kako interpretaciji rezultata treba pristupiti s posebnim oprezom kako ne bi podupirali postojeće mitove vezano uz područje seksualnog nasilja.

4. ZAKLJUČAK

Postoji puno različitih termina i definicija kojima se koristi kada se govori o seksualnom nasilju. Pojavom novih tehnologija, problemi praćenja opsega, ali i definiranja su dodatno otežani. U tom smislu potrebno je na nacionalnoj i svjetskoj razini uskladiti pojmove kako bi došli do što boljeg razumijevanja ovog fenomena. Terminološke smjernice (IWGSEC, 2016) mogu poslužiti kao vrijedan okvir za analiziranje različitih pojavnih oblika te tako pridonijeti povećanju mogućnosti komparacije rezultata različitih istraživanja.

Vijeće Europe procjenjuje kako jedno od petoro djece doživi neki oblik seksualnog nasilja u svom životu. Ipak, o učestalosti seksualnog nasilja nad djecom je teško govoriti, posebno ako se služimo samo službenim statistikama, s obzirom na veliku tamnu brojku, odnosno nisku stopu razotkrivenosti seksualnih delikata.

Obilježja žrtava koje su doživjele seksualno nasilje su vrlo heterogena te je potrebno veću pozornost obratiti na indikatore seksualne viktimizacije djece kako bi razotkrivenost ovakvih delikata bila veća. Također, kada se radi o počiniteljima, treba se raditi na razbijanju mitova o te da su to najčešće osobe koje dijete ili roditelji poznaju otprije.

Seksualni delikti na štetu djece spadaju u jedne od najtežih kaznenih djela te počinitelji nailaze na oštre osude društva. Za sve seksualne delikte na štetu djece u Republici Hrvatskoj je predviđena kazna zatvora. Prema djeci žrtvama seksualnog nasilje se mora odnositi posebno pažljivo te je nužna dobra međusektorska suradnja te jasne uloge tijekom cijelog kaznenopravnog postupka ali i tretmana žrtve kako ne bi došlo do retraumatizacije.

Podaci navedenih istraživanja provedenih na temelju sekundarnih podataka se slažu u podatku da su djevojčice češće žrtve seksualnog nasilja nego dječaci, isto tako da su i muškarci u vrlo visokom postotku počinitelji seksualnih delikata. Također, u istraživanjima gdje su dostupni podaci, slažu se da su počinitelji u najvećem postotku poznati žrtvi, kao i o mjestu počinjenja koje je u najvećem broju slučajeva žrtvin dom. Ovakvi rezultati su u skladu s općim spoznajama o području seksualnih delikata. Ipak, potreban je dodatan oprez u generaliziranju zaključaka zbog već spomenute tamne brojke te kako se ne bi poticali mitovi vezano uz ovo područje, posebno kada se radi o muškim žrtvama. Isto tako, vidljiv je povećani broj prijava seksualnih delikata s godinama što može značiti veću društvenu svijest i spremnost na podnošenje prijave, a ne nužno povećanje ove vrste viktimizacije u društvu.

Seksualni delikti na štetu djece privlače pozornost političara, znanstvenika i stručnjaka. Mnogi međunarodni dokumenti pokazuju odlučnost u suzbijanju seksualnog nasilja. Iako se u 21. stoljeću napravio velik napredak po pitanju prava djece, potrebno je trajno unaprjeđivati interes stručnjaka, znanstvenika te donositelja odluka kako bi se postigla maksimalna zaštita djece od različitih oblika seksualne viktimizacije.

5. LITERATURA

1. Ajduković, M., Sušac, N., Rajter, M. (2013). Gender and age differences in prevalence and incidence of child sexual abuse in Croatia. *Croatian medical journal*, 54(5), 469-479.
2. American Psychiatric Association (2013). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition. Arlington: American Psychiatric Association.
3. Bilokapić, Š. (2010). Etički vidovi kemijske kastracije. *Crkva u svijetu*, 45(8), 888-854.
4. Buljan Flander, G., Brezniščak, T., Španić A. M. (2016). Suradnja stručnjaka u zaštiti djece i mladih od seksualnog zlostavljanja i nasilja- primjeri dobre prakse. U: Popović, S. (Ur.): *Zaštita prava djece i mladih na seksualno zdravlje*, 63-71. Rijeka: Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
5. Buljan Flander, G., Čosić, I. (2003). Prepoznavanje i simptomatologija zlostavljanja i zanemarivanja djece. *Medix: specijalizirani medicinski dvomjesečnik*, 9 (51), 122-124.
6. Choquet, M., Darves-Bornoz ,JM., Ledoux, S., Manfredi, R., Hassler, C. (1997). Self-reported health and behavioral problems among adolescent victims of rape in France: results of a cross-sectional survey. *Child Abuse & Neglect*, 21(9), 823-832.
7. Cotter, A., Beaupre, P. (2012). Police reported sexual offences against children and youth in Canada. Juristat article.
8. Cvjetko, B., Singer, M. (2013). *Kaznenopravna zaštita djece*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
9. Državni zavod za statistiku (2020). Punoljetni počinitelji kaznenih djela: prijave, optužbe, osude u 2019. Zagreb: Preuzeto 05.09.2020. s internetske stranice: <https://www.dzs.hr/>
10. Guberina Korotaj, B., Vukota, Lj. (2010). Seksualno zlostavljanje u djetinjstvu i seksualna delinkvencija. U: Mužinić, L., Vukota, Lj. (Ur.): *Tretman seksualnih delikvenata i zaštita zajednice*, 107-118. Zagreb: Medicinska naklada. Psihijatrijska bolnica Vrapče.
11. Huberman, S. M. (2019). Kanka, Megan (Megan's Law). U: Bernat, F. P., Frailing, K. (Ur.): *The Encyclopedia on Women and Crime*.
12. Interagency Working group on Sexual Exploitation of Children (IWGSEC, 2016). Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse. ECPAT International.
13. Kazneni zakon. *Nardone novine*, 125/2011.

14. Kazneni zakon. *Narodne novine*, 110/1997.
15. Kazneni zakon. *Narodne novine*, 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 162/19.
16. Kelly, L., Karsna, K. (2017). Measuring the scale and changing nature of child sexual abuse and child sexual exploitation. Centre of expertise on child sexual abuse.
17. Kovčo Vukadin, I., Mesić, J., Žgela, V. (2019). Characteristics of Child Sexual Abuse Cases Reported to the Croatian Police. U: Popović, S., Crous, G., Tarshish, N., Van Erwegen, L., Lorenz, F. (Ur.): *Child maltreatment & well being: Contemporary issues, research and practice*, 41-54. Rijeka: University of Rijeka.
18. Kovčo, I. (2000). Zaštita seksualnoga integriteta djece i maloljetnika. *Dijete i društvo*, 2 (1), 9 – 22.
19. M. Goreta, M., Peko-Čović, I., Buzina, N., Majdančić, Ž. (2004): Aktualna pitanja forenzičko-psihijatrijskih vještačenja seksualnih delinkvenata. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 11(1), 201-216.
20. Makarun, N., Bubnić, Lj. (2016). Tretman počinitelja seksualnog nasilja- prikaz rada u Dječjem domu „Tić“ Rijeka. U: Popović, S. (Ur.): *Zaštita prava djece i mladih na seksualno zdravlje*, 72- 77. Rijeka: Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
21. Malesky, A., Keim, J. (2001). Mental health professional's perspectives on sex offender registry web sites. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 13, 53-63.
22. Miljuš, D. (2010). Odnos javnosti i medija prema počiniteljima seksualnih delikata. U: Mužinić, L., Vukota, Lj. (Ur.): *Tretman seksualnih delikvenata i zaštita zajednice*, 335-342. Zagreb: Medicinska naklada. Psihijatrijska bolnica Vrapče.
23. Ministarstvo pravosuđa (2011). Prijedlog Kaznenog zakona. Zagreb. Preuzeto 12.08.2020 s internetske stranice:
<https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/Arhiva//139%20-%202016.pdf>
24. Ministarstvo pravosuđa (2017) Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2016. godinu. Zagreb. Preuzeto 05.09.2020. s internetske stranice:
<https://pravosudje.gov.hr/pristup-informacijama-6341/strategije-planovi-i-izvjesca/izvjesce-o-stanju-i-radu-kaznionica-zatvora-i-odgojnih-zavoda/6720>
25. Ministarstvo pravosuđa (2018). Konačni prijedlog zakona o izmjenama i dopunama kaznenog zakona. Zagreb. Preuzeto 06.09.2020. s internetske stranice:
<https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/2018/12%20prosinac/129%20sje-dnica%20VRH//129%20-%204.pdf>
26. Ministarstvo pravosuđa (2020) Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2018. godinu. Zagreb. Preuzeto 05.09.2020. s internetske stranice:

<https://pravosudje.gov.hr/pristup-informacijama-6341/strategije-planovi-i-izvjesca/izvjesce-o-stanju-i-radu-kaznionica-zatvora-i-odgojnih-zavoda/6720>

27. Ministarstvo unutarnjih poslova (2015). Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata u 2014. godini. Zagreb. Preuzeto 20.08.2020. s internetske stranice:

https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2014/Statisticki_pregled_2014.pdf

28. Ministarstvo unutarnjih poslova (2017). Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata u 2016. godini. Zagreb. Preuzeto 20.08.2020. s internetske stranice:

[https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2018/Ozujak/Statisticki%20pregled_2016WEB%20\(3\).pdf](https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2018/Ozujak/Statisticki%20pregled_2016WEB%20(3).pdf)

29. Ministarstvo unutarnjih poslova (2019). Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata u 2018. godini. Zagreb. Preuzeto 20.08.2020. s internetske stranice:

https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2019/Pregled%20sigurnosnih%20pokazatelja%20u%202018%20godini/Statisticki%20pregled%202018_web.pdf

30. Ministarstvo unutarnjih poslova (2020). Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata u 2019. godini. Zagreb. Preuzeto 20.08.2020. s internetske stranice:

https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/Statisticki_pregled_2019_WEB.pdf

31. Murray, L.K., Nguyen, A., Cohen, J.A. (2014). Child Sexual Abuse. *Child Adolescent Psychiatric Clinic*, 23 (2), 321-337.

32. Mužinić, L. (2008). Tretman počinitelja spolnih delikata u zatvorskom sustavu. U: Vidović, L. (Ur.): *Baza podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece*, 11-14. Zagreb: Pravobranitelj za djecu.

33. Mužinić, L. (2010). Pedofilija- od dijagnostike do terapijskih smjernica. U: Mužinić, L., Vukota, Lj. (Ur.): *Tretman seksualnih delinkvenata i zaštita zajednice*, 3-18. Zagreb: Medicinska naklada. Psihijatrijska bolnica Vrapče.

34. Nikolaidis, G., Petroulako, K., Zarokosta, F., Tsirigoti, A., Hazizaj, A., Cenko, E., Brkić-Smigoć, J., Vajzović, E., Stancheva, V., Chinceva, S., Ajduković, M. Rajter, M., Raleva, M., Trpcevska, Lj., Roth, M., Antal, I., Ispanović, V., Hanak, N., Olmezoglu-Sofuoglu, Z., Umit-Bal, I., Bianchi, D., Meinck, F., Browne, K. (2018). Lifetime and past-year prevalence of children's exposure to violence in 9 Balkan countries: the BECAN study. *Child Adolesce Psychiatry Ment Health*, 12 (1), 1 - 15.

35. Odeljan, R. (2018). *Seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
36. Odeljan, R., Matijević, A. (2010). Obilježja počinitelja, vrste i modaliteti seksualnih delikata. U: Mužinić, L., Vukota, Lj. (Ur.): *Tretman seksualnih delikvenata i zaštita zajednice*, 29-48. Zagreb: Medicinska naklada. Psihijatrijska bolnica Vrapče.
37. Office for National Statistics (2020). Child abuse in England and Wales: year ending March 2019. 1-24.
38. Pereda, N., Guilera, G., Forns, M., Gomez-Benito, J. (2009). The prevalence of child sexual abuse in community and student samples: A metaanalysis. *Clinical Psychology Review*, 29 (4), 328-338.
39. Peto Kujundžić, L. (2019). *Djeca u kaznenom pravu- počinitelji i žrtve*. Zagreb: Školska knjiga.
40. Pinheiro, P. S. (2006). *World Report on Violence against children*. Geneva: United Nations.
41. Porter, S., Fairweather, D., Drugge, J., Herve, H., Birt, A., Boer, P., D. (2000). Profiles of Psychopathy in Incarcerated Sexual Offenders. *Criminal Justice and Behaviour*, 27(2), 216-233.
42. Radna skupina za izradu analize i plana djelovanja za suzbijanje svih oblika nasilja nad ženama Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH (2014). *Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*. Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske.
43. Ratkoceri, V. (2017). Chemical Castration of Child Molesters- Right or Wrong?!. *European Journal of Social Sciences, Education and Research*, 11(1), 70-76.
44. Rittossa, D. (2018): Kažnjavanje počinitelja najtežih seksualnih delikata na štetu djece u RH- zakonski okviri i postojeća sudska praksa. *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 25(2), 417-445.
45. Sarajlić, H. (2018). *Pomoć i podrška sjeci žrtvama seksualne viktimizacije*. Diplomski rad. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
46. Simons, D. A. (2015). Adult Sex Offender Typologies. Sex offender management assessment and planning initiative. U.S. Department of Justice.
47. Sladović, B. i Družić, O. (2000). Obilježja seksualnog zlostavljanja djece u Hrvatskoj (1990-1998). *Dijete i društvo: časopis za promicanje prava djeteta*, 2 (2), 163 – 173.

48. Snyder, H. (2000). Sexual Assault of Young Children as Reported to Law Enforcement: Victim, Incident, and Offender Characteristics. Bureau of Justice Statistics. U.S. Department of Justice, 1-17.
49. Stašević, I., Ropac, D. i Cvjetko, B. (2005). Seksualno zlostavljanje djece u Republici Hrvatskoj - analiza kaznenopravnih pokazatelja u razdoblju 1998.-2003. *Policija i sigurnost*, 14 (1-6), 1 – 13.
50. Svjetska zdravstvena organizacija (2012). Međunarodna klasifikacija bolesti i srodnih zdravstvenih problema, deseta revizija. Zagreb: Medicinska naklada.
51. Štimac, D. (2008). Što znači baza podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece u prevenciji spolnog zlostavljanja?. U: Vidović, L. (Ur.): *Baza podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece*, 7-10. Zagreb: Pravobranitelj za djecu.
52. Štimac, D. (2010). Tretman seksualno zlostavljane djece. U: Mužinić, L., Vukota, Lj. (Ur.): *Tretman seksualnih delikvenata i zaštita zajednice*, 257-264. Zagreb: Medicinska naklada. Psihijatrijska bolnica Vrapče.
53. Turković, K, Aleksandar, M. (2010). Postupanje prema seksualnim delinkventima- važeća pravna regulativa i moguća zakonska rješenja. U: Mužinić, L., Vukota, Lj. (Ur.): *Tretman seksualnih delikvenata i zaštita zajednice*, 343-357. Zagreb: Medicinska naklada. Psihijatrijska bolnica Vrapče.
54. Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, *Vijeće Europe (2007)*.
55. Vlada Republike Hrvatske (2019). Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona. Zagreb. Preuzeto 06.09.2020. s internetske stranice: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2019-10-25/103001/PZE_775.pdf
56. Vukota, Lj. (2010). Teorije seksualnih delikata- integrirana teorija Marshalla i Barbareeja. U: Mužinić, L., Vukota, Lj. (Ur.): *Tretman seksualnih delikvenata i zaštita zajednice*, 119-136. Zagreb: Medicinska naklada. Psihijatrijska bolnica Vrapče.
57. WHO (2002). World report on violence and health. Geneva: World Health Organization. Preuzeto 27.07.2020. s internetske stranice: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf?sequence=1
58. WHO (2003). Guidelines for medico-legal care for victims of sexual violence. Geneva: World Health Organization. Preuzeto 30.07.2020. s internetske stranice: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42788/924154628X.pdf?sequence=1>

59. WHO (2005). Multi-country Study on Women's Health and Domestic Violence against Woman. Geneva: World Health Organization. Preuzeto 27.07.2020. s internetske stranice:
<https://www.who.int/reproductivehealth/publications/violence/24159358X/en/>
60. WHO (2014). Global status on violence prevention. Geneva: World Health Organization. Preuzeto 05.09.2020. s internetske stranice:
https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/status_report/2014/en/
61. Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona. *Narodne novine*, 126/2019.
62. Zakon o izvršavanju kazne zatvora, *Narodne novine* NN 128/99, 55/00, 59/00, 129/00, 59/01, 67/01, 11/02, 190/03, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11, 48/11, 125/11, 56/13, 150/13, 98/19).
63. Zakon o sudovima za mladež, *Narodne novine* NN 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19.

WEB IZVORI:

1. Barukčić, M. (2012). Ministar pravosuđa Miljenić uvodi registar pedofila. *tportal.hr*.
<https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/ministar-pravosuda-miljenic-uvodi-registar-pedofila-20120719> Pristupljeno: 05.06.2020.
2. Centar za nestalu i zlostavljanu djecu. Seksualno zlostavljanje djece.
<https://cnzd.org/edukacija/seksualno-zlostavljanje-djece> Pristupljeno 27.07.2020.
3. Czechs to continue surgical castration of sex offenders, studies sought. Češka pozice.
https://ceskapozice.lidovky.cz/tema/czechs-to-continue-surgical-castration-of-sex-offenders-studies-sought.A120118_100102_pozice_53268 Pristupljeno: 16.08.2020.
4. Fondacija Tijana Jurić.
<https://tijana.rs/fondacija/tijanin-zakon/> Pristupljeno: 20.08.2020.
5. Fondacija Tijana Jurić.
<https://tijana.rs/kazna-doivotnog-zatvora/> Pristupljeno: 20.08.2020.
6. MSD priručnik dijagnostike i terapije. Spolni poremećaji i spolnost.
<http://www.msd-prirucnici.placebo.hr/msd-prirucnik/psihijatrija/spolnost-i-poremecaji-spolnosti/voajerizam> Pristupljeno 10.08.2020.

7. National sex offender public website.
<https://www.nsopw.gov/en/About> Pristupljeno: 18.8.2020.
8. Pennsylvania state police. History of the Law and Federal Facts.
<https://www.pameganslaw.state.pa.us/InformationalPages/History>
Pristupljeno: 16.08.2020.
9. Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba (2016). Znakovi i posljedice seksualnog zlostavljanja.
<https://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/dogodilo-se-sto-sada/>
Pristupljeno: 22.08.2020.
10. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova (2019). Pravobraniteljica za Večernji o seksualnom nasilju.
<https://www.prs.hr/index.php/priopcenja-prs/2739-pravobraniteljica-za-vecernji-o-seksualnom-nasilju> Pristupljeno: 04.08.2020
11. Snarr, H., Parnas Frederick, S. (2018). The Complexities of Sex Offender Registries. National Conference of state legislatures.
<https://www.ncsl.org/research/civil-and-criminal-justice/the-complexities-of-sex-offender-registries.aspx>
Pristupljeno: 17.08.2020.
12. UNICEF (2018). Child protection from violence, exploitation and abuse.
https://www.unicef.org/protection/57929_58006.html Pristupljeno: 05.08.2020.
13. Vijeće Europe (2014). One in Five.
https://www.coe.int/t/dg3/children/1in5/OurCampaign/messages_en.asp
Pristupljeno: 05.08.2020.
14. Vijeće Europe. Human rights channel.
<https://www.coe.int/en/web/human-rights-channel/stop-child-sexual-abuse-in-sport>
Pristupljeno 04.08.2020
15. Ženska soba. Oblici seksualnog nasilja.
<http://zenskasoba.hr/hr/podrucja-rada/seksualno-nasilje/oblici-seksualnog-nasilja/>
Pristupljeno: 27.07.2020.